

شۆرۈش

سۆران شەمسى

2020

ناوی کتیب : شۆرش

به هه‌رسیک زمانی : کوردی ، فارسی ، ئینگلیسی

نووسەر :

سۆران شه‌مسی - زه‌هرا خاکی (زریوه)

وه‌رگیژان له‌ زمانی فارسییه‌وه‌ بو ئینگلیسی :

ژیلا سه‌لیمی

نه‌خشانندی به‌رگ و ناوه‌رۆک :

که‌یوان غولامعه‌لی

بېگومان بى ھاوکارى ھىچ ھونەرىك وه ھىچ كارىك نه پى
 دهگرى و نه رهنك دانەوهى ده بىت ھەر بۆيه سپاس و
 پىزانىنمان ھەيه بۆ بهرپىز كاك ناسح خاكى له ھىچ كات و
 ساتىكدا له ھاوکارى و پىداچوونەوهى ئەم كتيبه دەريغى
 نه كرددووه.

پيشكه شه به:

گيانى پاكى شه هیده كانى شۆرشى گەلى كورد

هه موو ئەو كه سانهى كه شۆرشگيرن گۆران خوازن وه
 پيشكه وتووى نه ته وه كه يان پى گرنه

نه ته وه كه مان كه له قوربانى دان سل نه بوو بۆ ئەوهى
 زانستى شۆرش و گۆرانخوازيه كان گه شه بكاو رىگاي
 خهبات هه موار و پرووناك بكاته وه بۆ نه وه كانى داها توو.

شۆرش

- پيشه‌كى
- به‌شى يه‌كه‌م پيناسه‌ى ميژوو
- به‌شى دووهم : هه‌نديك خال له‌سه‌ر ميژوو
- به‌شى سېيه‌م : راي بيرمه‌ندان
- به‌شى چواهم : شۆرشى نه‌زۆك
- به‌شى پينجه‌م : شۆرش له‌ پانتايى زانسته‌كان
- به‌شى شه‌شه‌م : هه‌نديك له‌ نموونه‌كاني شۆرش
- به‌شى چه‌وته‌م : روانينيك له‌ شۆرشى ئيسلامى و كۆمارى
- ئيسلامى
- ويئه‌ ميژووييه‌كان
- سه‌رچاوه‌كان

- پېشەكى

بېگومان ھۆكاری مانەوہی نہ تەوہكان لە رېگای مېژووی مرقاھتە،
یەكیتى و فەرھەنگى و تېكۆشان و شۆرش و بېرکردنەوہ، وە
خولقانى پياوان و ژنانى نازا و بېرمەندە.

ئەوہى كە نہ تەوہكەى منیش لە تەواوى مېژووی چەند ھەزار سالەى
مرقاھتەتیدا بە زیندوویى ماوہ تەوہ ئەو ھۆكارانەى سەرەوہن و بە
شانازىوہ دەبى بلىم زۆر زیاتر لە وانەشى لە كلتور و فەرھەنگى
خۇیدا خپر کردۆتەوہ.

یەككى تر لە شانازىوہكانى نہ تەوہكەمان بەرخۆدانە، كە مېژووی
ئەم نہ تەوہیە لىوا و لىو لە ھەماسە و خۆبەخشىن و راوہستان دژى
ستەم و ماف خۆرى و چەوسانەوہى مرۆف بە دەستى مرۆفە.

لە مېژووی ئەم دوو قەرنەى كۆتاییدا گەلى كورد ھەمیشە بى
راوہستان تېكۆشاوہ كە بە پىى جاپنامەى مافى مرۆف دژى ستەم و
ھەلاواردن و ژینۆسايدى نہ تەوہىى رابوہستى و ھەرۆھەا، ئالای
یەكسانى خوازی و دیموكراسى لە ناوچەى رۆژھەلاتى ناوین بە
تاقانەبىوہ بە دەستەوہ بگرئ، ئەگەرچى نہ سیاسەتى جیھانى
پشتى گرتووہ و نہ نہ تەوہ جیاوازەكانى دەوروبەرى ھاودەست و
ھاو ئاھەنگى بوونە.

لە گەل ئەوہى كە روون و ئاشكرايە دىكتاتورترین و خوین رېژترین
دەولەتەكانى دەوروبەر ھاودەستى یەك بوونە بۆشكاندى
شۆرشەكانى گەلى كورد و ھەرۆھەا تەوانەوہى ئەم نہ تەوہ پالەوان و
دلىرە ئەگەر چاویك بە مېژووی خەباتى ئەم یەك قەرنەى رابردوودا
بخشىنین دەبىنین كە دىكتاتورەكانى ناوچە لە ھەموو كەرەسەبەكى
نامەشروع و نارەوا بۆ سەرکووت کردنى ئەم نہ تەوہبە كەلكیان

وهرگرتووه. وه چاوى جيهانئيش به گشتى وه ههروهه ها ئه وه دهوله تانهى كه سياسه تى جيهانى داده رپژن و زله پزى جيهانن چاويان نوقاندووه له ئاست ئه وه هه موو تاوانه.

ئيمه ي كورد له به رابه ر تاوانه كانى ئه م رپژيمانه دا روو سوورانه راوه ستاوين و هه ميشه داواى دانىشتن و ديا لۆگ و گف تو گو مان كردووه و زۆر مرؤفانه داواى پشتگيرى جيهانيمان كردووه بو مه حكووم كردنى ئه م تاوانه.

كورد ئه وه نه ته وه يه ي كه گه و ره ترين ژينو سايد و ئه نفال و كا و لكارى و ئيعدامى به كو مەل و زينده به چالى به كو مەلى له م جيهانه دا به گيان و به دل وه به ره گ و به خو وين بينيوه و له به رامبه رياندا تاساوه وه هاوارىكى لئ هه ستاوه و هه موو جو ره مرديكى تاقى كردو ته وه، وه به رده وام بو وه له ژيان و شو رش و بير كردنه وه و يارمه تى دانى جيهان.

هو كارى گه و ره ي ئه وه راوه ستان و مانه وه و تيكؤشانه بي سنوورانه بينگومان ئه وه يه كه كورد با وه رى به رزگارى و ئازادى و بير كردنه وه و كه لك و هه رگرتن له زانستى سه رده مه.

بیرمه ندانى كورد به وه با وه ره گه يشتوونه كه زانست به هيزه وه هيج كه ره سه يه كى سه ركووت و تو قان دن نا توائى با وه ر به م زانسته تيكبش كينئى، وه كورد به گشتى وزه له م شو واژه بير كردنه وه يه وه رده گرى بو خو را گرى و مانه وه ي وه ك و نه ته وه يه كى مه زن.

ئىستا ئه و ناميلكه يه ي كه به ناوى شو رش له به رده ستماندا به له سه ر ئه م بنه مايه نو سرا وه بو ئه وه ي كه ليني ك پر كاته وه له جو رى بير كردنه وه ي مرؤفه كانى كه له ده ره وه ي كوردستان ده ژين و ههروهه ها كورد شو رش چو ن ده بينئى و چو نى پينا سه ده كا وه واتاى وشه ي شو رش له ناو ميشكى كوردا چو ن پينا سه يه كى مرؤفانه به خو يه وه ده گرى، واتاى شو رش له چاوى بيرمه ندانى به زۆر به ي

خەلكى جيهاندا رووخاندن و چاك كوردنە وەيە بەلام لە لاى ئىمە روخاندن واتاى نيه هەمووى هەر چاك كوردنە وەيە، واتا ئىمەى كورد هاتووین هەر چاك بكەین و چاك بكەین و هەرگیز نەروختین. بۆیە شۆرشەكانى ئىمە بنەماى مرۆفایەتى و مرۆف بوونى تىدا بەرجەستە بوو و هەرگیز نە رووخاندنى تىدا بوو و نە كوشتن و برىنى تىدا بوو و هەميشەش ويستووێتى تىبگەيەنى و پىبگەيەنى بۆ ئەوێ مرۆف لە پەنا يەك بەختەوەر و ئارام بۆى.

هيو دارام نامادە كردنى ئەم نوسراوێە بۆ نووسەرەكانى و بۆ خوێنەرەكانى سوود بەخش بى، سەرکەوتن بۆ هەموو ئەو بىرانەى كە مرۆفایەتى لە شەر و چەوسانەو دەپارێزن.

نووسەر:

سۆران شەمسى

زىوێ خاكى

شۆرش

وشەى شۆرش، ئەو وشەىەىە كە لە ھەموو چەمكىك زياتر لە نىو كۆمەلگەدا باسى لىۋە دەكرى و، زۆر جار لە نان و ئاوپتر دىتە بەر باس و لىكۆلینەو. بەو شىۋەىەىەىەىە ھىشتا رەوتى تىۋرى و كردارى ئەم وشەىە بەرپاستى خۆى نەگەىشتوۋە، وە پىناسەى جىگىر نەبوۋە، ھەر بۆىە راو بۆچوونى فرە رەھەند دەكەوئتە بەر دەستى تامەرزۆيانى و پىيان خۆشە بگەنە پىناسەىەكى درووست .

بۆىە ئامادە كردنى ئەم نووسراۋەىە لەوانەىە يارمەتىدەر بى.

– بەشى يەكەم: پېناسەى شۆرش.

وشەى شۆرش Revolution لە زمانى لاتىندا كە خۆى لە راستىدا لە زاراوہىەكى ئەستىرە ناسىەوہ وەرگىراوہ، كە بە ماناى سوورانى ھەسارەكان و ئەستىرەكان و پۆىشتن و گەپانەوہيان بۆ دۆخى سەرەتا دىت.

ھەندىك لە بىرمەندان لەسەر ئەو باوہرەن، تاكوو پىش شۆرشى مەزنى فەرانسە، كۆتايى سەدەى ھەژدەى مىلادى، وشەى شۆرش بۆ گەپانەوہ بۆ سەر دۆخى باش واتا كراوہ.

لە بىرمان نەچىت كە شۆرشەكانى ئىستا بوونىات نانى دەورانىكى نووى و خولقاندنى مېژووہىەكى تازە بۆ ولاتەكانن.

لە زمانى فارسىدا وشەى (انقلاب) بەكار دىنن كە لە زمانى عەرەبى و لە وشەى دل (قلب) وەرگىراوہ، كە ھەندىك دەستكارى پىنووسى و پىزمانى لەسەر ئەنجام دراوہ، وشەى ئىنقلابيان لى دروست كردوہ.

كە كەلكى لىوہردەگرن و بە واتاى گۆرانكارى و وەرگرتنى گۆپان و ئالوگۆپ كردن دىت، ھەروہا بە واتاى ئاوہژوو كردنىش دىت.

گۆپانى بنەپەتى وشەى شۆرش، لە سەردەمى ئىمەدا لەگەل وشەى دىموكراسى لە داىك دەبى، وە دەبىتە ئەم چەمكە پىشكەوتووہىە كە لەو

باروودۆخەي ئىستاشدا ھەلگىرى واتايەكى يەكجار زۆرە، كە دەمانھەوييت ھىدى ھىدى بە زمانىكى ساكارى كوردانە شىبەكەينەوہ .

شۆرش و پىشكەوتن پەيوەندىەكى نەپساوہيان ھەيە، كە دەتوانين بلّيين واتاي شۆرش لە ئىستادا ئەوہيە، بېرئەوہى يەكجارى پىكخستنى كۆن و درووستكردنەوہى پىكخستنىكى نوئى. بەو پىيە شۆرش لە بنەپەتەوہ دياردەيەكى پىشكەوتو خوازانەيە و بەشيك لە چاندى سياسى سەردەميانەيە وە لەگەلى پووبەپووين، چونكە پىشەو پەل ھاويىزى لە سەردەمدا گەشە دەكات.

وشەي شۆرش بە كۆمەلىكى پان و بەرين و گشت گير و پراو پىر لە ھۆكار و وردە كارى بۆ ھەلگىرسانى شۆرشىكى مەزن دەبىنرى.

ھەرەھا شۆرشەكان ھەم لە ئامانجا و ھەم لە وردەكارىيەكاندا پىكەوہ جياوازيان ھەيە، ھەنووكەش بىرمەندان لە پىناسەي راست و درووستى شۆرشدا ھاوپرانيان ھەندىك لە بىرمەندان شۆرش بە گۆرانيكى پىشەيى پىناسە دەكەن وە ھەندىكى دىكە پرايان وايە قەوارەي گۆرپان و گۆرپانكارىيەكان دەبنە پىناسەي شۆرش. ھەندىكىش پىيان وايە دەمار گىزى و توند و تىزى ناخى شۆرشە، وە ھەندىكىش پىيان وايە لە شۆرشدا دەمارگىزى ياسايەكى باوہ و پىشيان وايە دەمارگىزى پوحى شۆرش نى، بەلام بىرمەندى واشمان ھەيە كە پىيى وايە پىناسەي شۆرش ئەو پىوہرە بەنرخانەن كە لە بەر چاون

که واتای ئامانج و مانای کاره‌کانی شۆرش له گۆپینی پێشه‌یی رێکخستنه‌کانی حکومه‌ت که شۆرش ئه‌نجامی ده‌دا و واتا ده‌کری.

به‌هه‌رحال لیکۆلینه‌وه له‌سه‌ر پێناسه‌ی شۆرش که‌میک قورسه و له‌ جیهاندا به‌ پێی مه‌کان و پێو شوێنه‌کان و ولاته‌کان و سه‌رکرده‌کان به‌ جیاوازیه‌وه به‌کاری دینن.

شۆرشی سیاسی ده‌وریه‌ری گۆرانکاری له‌ سیستمی ده‌وله‌ت و هه‌موو ده‌م و ده‌زگا‌کانی حکومه‌ت به‌ شۆرشیکه‌ی په‌سه‌ن پێناسه‌ ده‌کا، شۆرشه‌ سیاسییه‌کان ته‌نیا ده‌یانه‌وی ته‌واوی ده‌سه‌لاتی حکومه‌ت بپروخینن وه‌ گۆرانکارییه‌کانیان جدی و پێشه‌یی و گشت گیره‌، وه‌ ئه‌وان به‌ ناوی دادپه‌روه‌رییه‌وه‌ دژی نادادپه‌روه‌ری شۆرشه‌که‌یان بنیات ده‌ننن وه‌ ئه‌مه‌ هۆکاری جوولاندنی خه‌لکه‌. وه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ نه‌بیت به‌ شۆرشی نازانن.

— بەشى دووھم: ھەندىك خال لەسەر شۆرش

ھەندىك لە بىرمەندان بەم شىۋەيە پىناسەى شۆرش دەكەن: (خەباتىكى تىكەل بە توندو تىژى سەركەوتوو يان سەرنەكەوتوو بە ئامانجى گەيشتن بە كۆمەلگەيەكى نوئ و ئامانج دار).

بە واتايەكى تر، ھەر جۆرە خەباتىكى توندو تىژانە لە ناخى سىستىمىكى راميارى بۆ سەقامگىر كردنى ياساى بنەپرەتى و دژى سەركردەكانى ولات بۆ مسۆگەر كردنى سىياسەتىكى باشتەر دەبىتتە شۆرش.

بىرمەندىكى تر بەم جۆرە پىناسەى شۆرش دەكات: گۆرپانىكى كت و پىر لە ناو سىستىمىكى كۆنى كۆمەلگەو پىكخراوھ راميارىيەكان و دەولەت.

شۆرش ھەرگىز بە گۆرپىنى كەسەكان رازى نابى بەلكو ھەموو شتىك دەگۆرپى بە كەسايەتییەكان، بنەماكان، ياساكان و نەرىتە كۆمەلايەتییەكان، بە لەبەر چاوغرتنى پىشكەوتوو خوازى و نوئ خوازى و باشتەر بوون و بەرھو پىشچوونى ھەموو دياردە باوھەكان، ئەگەر وانەبى ئەوا ناوى شۆرش نىھ و شۆرشىك لە ئارادا نەبووھ، شۆرش دەبىت خەلك تىايدا بەشدار بىت و ھىرش بەر بن بە لەبەر چاوغرتنى توند و تىژى و خراپكارى.

بە گىشتى پىناسەى شۆرش برىتییە لەو دياردەيەى كە لە ناو كۆمەلگەدا دەبىتتە ھۆكارى گۆرپانىكى قول و بنەپرەتى لە كۆمەلگەو ئابوورى ولات و چاند

و ئایدۆلۆژی که به هاوکاری و به شداری خه لک به به کارهینانی توند و تیژی دیتته ئاراوه .

له م پیناسه یه دا چه ند خالیك جیگای سه رنجه :

یه که م: شۆرش دیارده یه کی کۆمه لایه تییه و کاریگه ری به رچاوی له سه ر خه لک هه یه و کاریگه ری به سه ر پووداوه کانی تردا هه یه .

دووهم: شۆرش ده بیئت بنه پره تی و قول و پیشه دار بیئت و اتا ده بیئت گۆرانکاری بکات نه ک ته نیا چاکسازی بکات .

سییه م: کاتیك به دیارده یه کی کۆمه لایه تی ده لئین شۆرش که گۆرانی هه موو ره هه نده کانی کۆمه لگه بگریته وه .

چوارهم: شۆرش پیره له توند و تیژی و خراپکاری و شه پ و کیشه و رووخاندن . که واته خه باتی مه دهنی و پارله مانی و خه باتی ئارامی حیزبی ناچیتته ناو خانه ی شۆرشه وه به لکو پییده لئین چاکسازی .

به سه رنج دان به پیناسه و شپۆقه کان که ئاماژه مان پیکردن وه چه ندین جار دووباره مان کردنه وه ده توانین به و شیوه یه له سه ر شۆرش بدویین .

(الف) شۆرش دیارده یه کی پیره له توند و تیژی و زه بیره زه نگی ناو کۆمه لگه یه , چونکه ده سه لات و حکومه ته کان به ئاسانی خۆیان به ده سه ته وه نادهن و شۆرش به هه ند وهرناگرن و نایان هه وی گۆرانکاری به سه ر

دەسلەلات و پەھەندەكانى دىكەى ناو كۆمەلگەدا بىت، لە لايەكى دىكەشەوھ شۆرشگىپان كە لە گىيانى خۇيان گوزەراون پەنا بۆ زەبر و زەنگ دەبن. بە زۆربەى شۆرشگىپان كاتىك تووشى توندو تىزى دەبنەوھ كە دەيانھەوى لە بنەپەت را قەوارەى نىزامى و پاميارى ولاتەكەيان بگۆپن و ھەر ئەم خالانەيە كە شۆرش و چاكسازى لىك جيا دەكاتەوھ و پوونە كە ئەگەر بەرپرسانى دەسلەلاتدار لە ولاتدا بە ئاسانى دەست لە كار بكيشنەوھ توند و تىزى ھەرگىز پوو نادات و شۆرش نايەتە ئاراوھ.

(ب) لە دياردەى شۆرشدا بەشى زۆرينەى خەلك بە فەرمانى رېبەرانى شۆرش دىنە ناو ھەرەوھزەكەوھ كۆمەللىكى زۆر لە خەلك يا پىك دەخرىن يا بە شىوازى بلۆ دىنە ناو كايەكەوھ، بىگومان ئەو كەسانەى مېشكى سىياسىيشيان كزى لاوازە دەگەل دەكەون بەشدارى چپو پىرى خەلكە، كە ئەم ھەلە بۆ رېبەرانى بزوتنەوھ دەپەخسىنى كە ھىرش بكەن بۆ سەر دەسلەلاتى زۆردارى، رېبەران دەتوانن بە كەرەسەو ئامرازى ئايدۆلۆژى خەلك ھاو پەنگ وھاو دەنگ و ھاو ئاھەنگ بكەن، وە يەكئىتى و يەكپارچەيى درووست بكەن. بۆ بوونىات نانى شۆرش و ھىرش.

رېبەران بە كەلك وەرگرتن لە ئايدۆلۆژىك كۆمەلانى خەلك دەخەنە ھەرەوھزىكى پان و بەرىن، بۆ ئەو مەبەستەش بىگومان پىويستيان بە گەلالە دارپشتن دەبى بۆ رىكخستنى ئەم ھەرەوھزە ھەمەلايەنە بى رىكخستنىكى شۆرشگىپانە شۆرش ناگاتە مەبەست ھەرەوھا رىكخستنەكان دەبنە

جېنشىنى ئىدارەكان و بوونياتەكانى(دەزگاكانى) پزىم ھەروەك شۆرش دژى شای ئىران لە ساى 1357ى ھەتاوى كە شوپراكان لە شارەكان پىك ھاتن و زۆر جارېش پىداوېستىيەكانى خەلك وەكو نەوت و خواردن و شت و متى دىكەيان دابەش دەكرد و لەو پەنايەشدا پەيوەندى رېبەرى بزوئەو ھەروەھا خەلكيان رىك دەخست و پەيامەكانى ھەردوولايەنيان دەگواستەو ھەروەھا پىكھىنانى ئەم بەشدارىيە و دروستكردنى ئەو بوونياتانە جياكردنەو ھى شۆرش و كودەتايە .

(ج) دياردەى شۆرش ئالوگۆر كوردنى پىكھاتەكانى كۆمەلگەيە كەواتە خەبات كردن دژى سستەمكار و زۆردار ناچىتە ناو شۆرشەو ھە،چونكە لەو شىو ھە رووبەروو بوونەدا كىشە لە ناوخۆى حكومەتدا درووست دەبى بەرھەلستكار و تىكھەل چوون لە ناو جەرگەى حكومەتدايە بەلام لە شۆرشدا لە دەرەو ھى حكومەت خەلك دەست دەكەن بە كىشەو بەرھەلستكارى و پىكھاتن لە نىوانياندا نىيە تا سەرکەوتن و گۆرانكارى بنەرەتى خەلك دىنە گۆرەپان نەك بۆ گۆرپىنى سەر كوردەيەك يا پىكھاتنىك بەلكو دىن شۆرش بكن و اتا ئالوگۆر درووست بكن، ھەلبەت دەبى لەبەر چاوى بگىرن كە قەوارەى ئالوگۆرەكان لە شوين و مەلئەندەكان جياوازن .

(د) واتاى شۆرش برىتىيە لە ئالوگۆر كوردنى لىشاوى ھەموو دەسەلاتەكانى حكومەتى يەك و لات بە ھەموو شىوازەكانى ھەروە بۆيە ئىمە باسى شۆرشى پىشەيى دەكەين بەلام ئەگەر بە وردى برونين شۆرش واتايەكى زۆر تاييەت

ترى ھەيە بەلام لە پېرەوى حكومت و دەسەلاتدا شۆرش و اتا گۆرانكارىيە
بنەرەتییەكان كە بە زەبر و زەنگ بە ئەنجام دەگا.

وہ ئامانجى شۆرش پووخانى سەرتاپای حكومتە وە پیکھینانى
رێكخستنیكى تازە و سەردەمیانەيە, بەو ھۆكارە حكومت خۆى پارێزگارى لە
ھەموو رێكخستەكانى نۆو كۆمەلگە دەكات وە ئەركى شۆرش ئەوەيە كە
ھەموو ئەركەكان لە حكومت بستیییتەو وە و خۆى بەرپووەبەرى ئەركەكان
بیت.

واتا شۆرش دەتوانى پان و بەرینتر خۆى كارا بكا و بۆ ئەوەى ھەموو
گۆرانكارە جديەكان لە ناخى حكومتدا بوەستینى, وە شۆرش دەسەلات بە
دەستەو بەگرى وە ھىچ شویىن پێیەك لە حكومت بەجى نەمیینت, چونكە
شۆرش بریتیيە لە تەقینەوەى ھیزی پەنگ خواردووى ناخى كۆمەلگە وە
شكاندى سىستم و قەوارەى كۆنى حكومت كە لە بەرابەر شۆرشدا بەرگرى
دردنانه لە خۆى دەكات.

ھەندىك له شۆرشەكان گۆپىنى دەسەلات بۆ دەسەلاتىكى دىكەيە كە ئەم
جۆرە شۆرشانە بە زۆربەيان دەستى دەرەكيان تىدايە. لەسەر بنەماي
پىناسەكانى كە باسماڻ كۆردن شۆرشە سىياسىيە تەواوھكان ھەلگىرى ئەو
خالانەي خوارەوھن:

__ شۆرشەكان خەلكىن.

__ خىراو لە پەرتاوان.

__ گىزى و توند و تىژيان تىدا دەبينىرى.

__ بەھاكان دەبنە ھۆكارى رووخانى بى بەھاكان.

__ سىستىمى سىياسى حاكم دەگۆپن.

__ ھۆكارى درووست بوونيان ناپەزايەتى لە كەش و ھەواي دواكەوتوانەي
حاكمەكانە.

__ ھەلكەوتەكانى (پۆشنبىرەكان) كۆمەلگە بە تەواوھتى ناپازى كەش و
ھەواي حاكمن.

__ دەرکەوتنى ئايدۆلۆژىيەكى نوى.

چەند تايبەتمەندى كۆمەلگەى فەرھەنگيان لە شۆپشەكاندا كاريگەريان ھەيە
 بۆگەيشتن بە سەرکەوتن ۋە كارى شۆپش ئاسان دەكات بۆ گۆپانكارىيەكان
 ۋە دەبىتتە ھۆى دلگەرمى خەلك. ھەروەھا دەتوانى خەلك ھاودەنگ ۋە ھاو
 رەنگ بكات ھەروەھا پوحى شۆپشگىرپانە بە خەلك ببەخشى. ۋە خەلك كاراىتر
 دەكا بۆ گىزى ۋە دروست كردنى ئالۆزىيەكان ئەگەر پوحىيەى گىزى ۋە توند ۋە
 تىزى لە خەلكدا چەندى زۆرتر بچىتتە سەرى ئەوا شۆپشەكان زووتر بە ئاكام
 دەگەن ۋە ۋە ئىرادەى خەلكىش دەچىتتە سەرى ۋە لە ۋە كاتانەدا ھەرگىز
 چاكسازى خوازەكان ناتوانن بە زمانى لوس ۋە ماستاۋچىيەتى پىگا لە شۆپش
 بگرن. چەندى ۋە ۋە ئىرادەى خەلك بەرەو توند ۋە تىزى بچىتتە بە تايبەت
 ھەلگەوتەكانى ناو كۆمەلگا بچنە ناو جەرگەى ئەم توند ۋە تىزىيانە ۋە ئىتر
 سەركووت كردنى حكومەتىش كاريكى لە دەست نايە.

سەرۆكايەتى بوونىاتە شۆپشگىرەكان لە ھەر شۆپشەكاندا ئەگەر بتوانى
 نارازىيەكان چالاک بكا ۋە ئامانج داريان بكا ۋە شۆپشەكە ئەنجامىكى
 سەرکەوتوانە بە خۆيە ۋە دەگرى سەرۆك ھەميشە دەبى ئايدۆلۆژىيەكى
 تازە ۋە پىكارى تازە گەلآئە بكا ۋە بىدات بە خەلكى نارازى بۆ ئەۋەى
 شۆپش بە لا پىدا نەپوا. سەرۆكايەتى شۆپشەكان نابى خەلك لە بەر چاۋ
 نەگرن، لە راستىدا ئەمە خەلكە كە شۆپشەكە بەرپۆە دەبا.

- بەشى سېيەم: پاي بېرمەندان

بە وتەي چارلەمىز جانسۆن شۆرش رېيازىكە كە بە زەبر و زەنگ كۆمەلگە و
ولات دەگۆرئى، ساكارتر كە بلىين قە بولكردى زەبر و زەنگ بۆ گۆرپانكارىيەكى
رېشەدار.

بە پاي سامونئىل ھانتىنگتۆن لە سەدەي بېستەم شۆرشەكان بە دوو
ئاراستەي پۆژئاوايى و پۆژھەلاتى دابەش دەكات .

لەم پۆل بەندىيەدا كە جوگرافىاو فەرھەنگ لەبەر چا و گىراوہ بە سى بابەتى
جىاواز كە برىتىن لە:

1. تىكقرمانى دەسەلات

2. ھاتنى شۆرشەكان بۆ گۆرپەپان

3. بوونىات نانەوہى سىستىمى سىياسى نوئى

شۆرشەكانى پۆژھەلاتى و پۆژئاوايى: يەكەم- ھاتنى شۆرشەكان بۆ
گۆرپەپان_ تىكقرمانى دەسەلاتى حاكم.

دووہم- بوونىات نانەوہى سىستىمى سىياسى نوئى- ھاتنى شۆرش بۆ
گۆرپەپان.

سىيەم-پووخانى دەسەلاتى حاكم- بوونيات نانه وهى سيستمى سياسى
نوى.

به باوهرى ئەم نووسەر له شۆرشه كانى پۆژئاواييدا به يه كجارى هه موو
تيدده گهن كه ده ولات هيزى له به ردا نه ماوه, هيزى سياسى و ئيدارى
تيكچرژاوه, له و كاته دا شۆرشگير هه ميانره وه كان دینه گۆره پانه وه, دواى به
هۆكارى نه شيواو بوونيان و بى هيزيان به ويستى شۆرشگيران له گۆره پان
دوور ده كه ونه وه وه ده سەلات ده كه ويته وه ده ستى شۆرشگير هه راديكاله كان
وه به ده ستى ئەوان سيستمىكى سياسى و ئيدارى و نيزامى نوى بنيات
ده نرته وه, له حالئيكدا له شۆرشه كانى پۆژه لاتيدا به هۆكارى بى هيزى و
نه شيواوى و نزيك بوونه وه له رووخانى حكومهت و حاكمى سياسى, تا قمه
شۆرشگير هه كان كه به پى باو ميانه ره و نين له شاخه كان و دارستانه كان
ده ست به جووله ده كه ن و شار و گونده كان پزگار ده كه ن و سيستمىكى
سياسى نوى له سه ره تاوه بنيات ده نينه وه. وه كاتيك كه پايته ختيان به يه
جارى گرت حاكم و ده سەلاتى سياسى به يه ك جارى داده رمى (ساموئيل
هانتيگتون 1370-لاپه ره كانى 388-399).

شۆرشه كانى فه پانسە 1789 , روس 1971 , چين 1911 , هه موويان
شيوهى شۆرشى پۆژئاواييين.

شۆرشه كانى چين 1949 , كوبا 1959 , فيتنام 1975 , وه جه زاير
1962 , هه موويان شيوه شۆرشى پۆژه لاتين.

بېگومان ھەلەكەتلىك شۆرشىك بە شىۋەي پۇرۇھلانى لە ئەمىرىكا يان ئەوروپا رېوودات يان بە ھەمان شىۋە شۆرشىكى پۇرۇئاۋىي لە پۇرۇھلانى رېوودات.

شۆرشى ئىسلامى ئىران ھىچ كام لەم دوو دەستە ناگىتتە ۋە بەم ھۆكارە كە لە كاتى دەستپىكىردنى شۆرش دەۋلەت نە تووشى دارمان بېوونە تووشى شۆرش ۋە شۆرشىش جوولەكانى لە دارستان و شاخ دەست پىنە كەرد.

راي ھەرەۋەزى سەرچاۋەكان و شەرى كۆمەلى چارلىز تىلى: _

چارلىز تىلى لە دەستە تىئورىسىيەنەنە كارىگەرى لە بابەتى خويندەنەۋەي جوولانەۋەكانى كۆمەلگە ھەيە كۆگاي را دەربىنەكانى لە قەۋارەي بابەتتىك بە ناۋى (ھەرەۋەزى سەرچاۋەكانى و شەرى كۆمەلى) ناۋبانگى دەركردوۋە لەسەر كىتېبى ھەرەۋەز تاكو شۆرش رىز بەندى كراۋە.

رېپىۋى باس و خواسى تىلى، تىلى پىي وايە شەرى كۆمەلى ۋە ھەرەۋەزى سەرچاۋەكان بە دەست ھاتوۋى كىشەكانىان لە دژايەتى كۆمەل شىۋە دەگرى كەۋاتە بە باۋەرى تىلى دياردەكانى شۆرشەكان و جوولانەۋەكانى كۆمەلگە و ئاژاۋە سىياسىيەكان و ھەرەھا زۆرىي كودە تاكان كاردانەۋەي بە زۆرىي كۆمەلگەيە، كە بۇ گۆرپىن و جارى واشە بۇ پىشگىرى لە گۆرپىن دىنە ئاراۋە، تىلى بۇ شىۋە كەردنى ئەم رايەي خۆي كە كاردانەۋەي كۆمەلى لە دوو نمونە كەلك ۋەردەگرى كە ھەر كام لەم نمونانە چەندىن ھۆكاريان لەبەر دەستە بۇ درووست كەردن و پىكھىننى شۆرش نمونەكانى راي تىلى:

الف: نمونەى سياسى_ كه لەم ھۆكارانە پيڭ ھاتوون 1_ كۆمەل 2_ حكومت 3_ كۆمەلگەى سياسى رۆشنىبىران, كه لە چەند تاقم پيڭ دى, بە باوەرى تىلى كىيەپكىي پەسەنى تىكۆشانى دژبەرەكان لە نيوان ھۆكارە نمونەيەكاندا كاريگەرى دروست دەكا وە ئەم كاريگەرى و كىيەپكىيە دەبيتە شۆرش.

ب: نمونەى ھەرەوھەزى_ كه ھۆكارى پيڭھاتنەكەيان ئەوانەن 1_ بەرژەوھەندى 2_ سىستەم 3_ ھەرەوھەزى قۆزىنەوھى ھەلەكان, لە كاردانەوھى خەلك كه بەپاى تىلى ئەم نمونەيە كاريگەرى پترى لە شۆرپشدا ھەيە وە گرنكى زۆر پيئەدا بە پاى ئەو ھەرەوھەزى خەلك لەسەر سى مۆديلى كاردانەوھى پاراستن وە ھىرش و تەياركردن كه ئامانجىكيان نىيە كۆمەلگەى مرقى وە گپر بھاو كەلكى لىوھربگرى بۆ دەست پيكردى شۆرش گرنكى چون ئەگەر خەلك نەيەوئ شۆرش بكات ئەوا قەت شۆرش پوونادات, لە بنەپەترا لە ليكۆلینەوھى شۆرشەكان دوو ھۆكار پيشەيەن يەكەميان پيپەرى و دووھميان خەلك بەلەبەر چا و گرتنى كودەتاكان جياوازن...

لە ھەموو گۆرانكارىيە سياسى و كۆمەلایەتییەكاندا پوونە وە ئەمە ناكرى وەپشت گوى بخرى.

ھەندىك رېزبەندى دىكەى دىاردەى شۆرش برىتىن لە :

رېزبەندى يەكەم: لەسەر قەوارەى زىادى و كەمى گۆرانكارىيەكان كە لەو
رايەدا شۆرش دابەش دەكرى بەسەر دوو جۆرى شۆرشى سىياسى و شۆرشى
كۆمەلايەتى .كەلەو دوانە شۆرشى سىياسى زۆرتر دەخرىتە بەرچاۋ.

– بەشى چوارەم: شۆرشى نەزۆك

لەوانەيە ھەندىك لە شۆرش و ھەستانەو ھەكان بە ئامانجى خۆيان نەگەن بەلام ھەر بە شۆرش ھەژمار دەكرىت و قسەيان لەسەر دەكرىت لە راستيدا ئەو بزوتنەو ھەيانە شۆرشى نەزۆك، و ھەكو شۆرشەكانى سالى 1848ى م كە لە ھەندىك لە ولاتانى ئەوروپايى پووياندا ئەگەرچى ئەم شۆرشانە بە ھۆكارى نەزۆكى سەرکەوتنەيان نەبىنى بەلام كاريگەرى زۆريان لە دواى خۆيان بەجى ھىشت. بەو پوانىنە ھەندىك تايبەتمەندى و پىناسە و پوودا، كە لە ھەندىكيان كەمتر و لە ھەندىكيان زياتر و ھەندىكىش ناوھەندىترن و ھەندىكىشيان لاپەريزتر دەكەونە بەر شىكارى كردن. بۆ نەزۆكى ئەم شۆرشانە دەتوانىن ئەم ھۆكارانە بخەينە بەر پاي گشتى:

نەبوونى دىت (بينىن) لەسەر پوونى ئامانجەكان و ھەك ەدالەت و ئازادى و گەشەى ئاسايش و نەدۆزىنەو ھى كىشە سەرەككەكانى حكومەت و نەبوونى باوەر بە جىگا و مەكانى باوەرەكان و باوەر بە گۆرپانكارى لە حكومەتداو پىكھاتن و ئاشتى لەگەل حكومەت و ھەندىك جار خيانەتى سەرانى شۆرش و نەبوونى ھىزى زەبرو زەنگ و نەبوونى كەرەستەى پىويست و نەبوونى پەتانسىلەكانى نافەرمانى و ھە جارو بارىش زالبوونى ھەست و ئىحساس و ھە يان رىق و توورپەيى و پشتگىرى نەكردنى پۆشنىبىران و نەبوونى ھاودلى و ھە كگرتوويى خەلك بۆ ئايدۆلۆژى و رىبەرى كارىزماتىك.

بزوتنه وهی ریفۆم خوازه کانی به ریتانیا له ساله کانی 1828 تاكو 1832 ههروهها بزوتنه وهی ژنان بۆ وه رگرتنی مافی دهنگدان بۆ به شداری له ههلبژاردنه کان ههروهها بۆ بزوتنه وهی ریفۆم خوازی له ئه فریقای باکور له سالی 1984 ته نیا پیداجوونه وه یه کی ماف خوازیانه بووه، که گۆرانکاری قورس و پیشهیی له گه ل خۆی هیناوه که به پیتی پیناسه ی سیاسیه کان ناچنه ناو پیناسه ی شۆرشه وه، ههروهها به و پیه گۆرانکاری ده زگا دهوله تیه کان که له ئه نجامی داگیر کردنی نیزامی ده سه لاته ده ره کییه کان شۆرش به ئه ژمار نایه ن ههروه ک ئه و یاسایانه ی که ولاته یه کگرتوه کانی له شه ری دووه می جیهانی دژی ولاته شکست خواردووه کان دایان سه پاند و له ولاتی ئالمان و ژاپۆن ئه گه رچی گۆرانکارییه کی سیاسی و پیشهیی دیته به رچاو به لام ناوی شۆرش به خویانه وه ناگرن، ههروهها ئه و بزوتنه وانه، ئه و ههستان و یاخی بوونانه، یان کوده تاکان وه یان شه ر له سه ر جینشینیی له ناو بنه ماله ی حاکمه کاندایه یان شه په کانی ناو خۆیی له سه ر گه نده لی مالی و باج و یان کانزا سرووشتییه کان وه کونه وت و زیڤ و زیو... ئه گه ر ببنه هۆکاری گۆرانکاری ناچنه ناو پیناسه ی شۆرشه وه پووخانی ئیمپراتۆره کانی چین و عوسمانی و مه غۆل و یان شه ری گۆلی سوور له ئینگلستان وه هه موو ئه و کوده تایانه ی که به ئاسانی ده بنه هۆکاری سوپانی هیزه کانی حکومه ته کان وه گۆپینی سه رکرده کان وه یان ئه و سه رکردهانی بۆ پاراستنی یاسای هه بوو (موجود) له ولاته کانی خویاندا ده سه لات

بە دەستەۋە دەگرن ناچنە نىۋوپېناسەى شۆپشەۋە چونكە نابنە ھۆكارى
گۆپانى پىشەىى و گشتگىر.

بە لام لە ھەندىك دۇخدا دەبىنرى ۋەكو ئەۋەى لە ئەفرىقاي باكور پوویدا لە
بەىنى سالەكانى 1960 تا 1984 شكۆى دەۋلەتەكان بە بەردەوامى لەگەل
ياخى بوونى خەلك پووبەپوو بوون كەۋاتە گۆپانكارىەكى پىشەىى پوویدا بوو
ۋە لە كۆتايىدا دەۋلەتە سەر بە ئەمريكايەكان نا داد پەرۋەرانبە بوون و
بوونە ھۆكارى پووخانى دەۋلەتەكانى حاكم بەتايىبەت لە ئالمان لە 1848 لە
ناخى ئەۋرۇپادا ۋە ياكو پووخانى دەۋلەتى پووس لە سالى 1905 ئەم
دەۋلەتانبە پووخان و بوونە ھۆكارى گۆپانى بنەپەتى ئەگەرچى ياساى
پادشاىەتى لە زۆربەى ۋلاتەكاندا رەنگى پىرى نەگرت ھەربۆىە بە زۆربەى
شپۆقەكارانى سىياسى ئەم پزىمانە بە نادادپەرۋەر بە ھەژمار دىنن.

– بەشى پىنچەم: شۆرش لە پانتای زانستەکان

وشەى شۆرش لە پانتایى زانستە مەرفىيەکان و زانستە كۆمەلایەتییەكان دوو واتای تریش لە خۆ دەگرێ:

یەكەم: _ ئالوگۆرپىكى خیرا و توند كه به دەستی خەلك دیتە بەرەم و ھەموو كۆمەلگەى ولات و پرىكخستنهكانى مەدەنى و سیاسى و یاسایى و ئابوورى دەگۆرێ و بە شوینی ئهوانه سیستمىكى نوێ بنیاد دەنریتەوه .

واتای دووھم: _ بریتییە لەو گۆرپانکارییە ریشەییانەى كه به ئارامى و به دوور لە دەست تىوهردانى سیاسى و بى كیشە و ھەرا ئه نجام دەدرى، وەك شۆرشى زانستى و پیشەیی ، فەرھەنگى و كلتورى، ھىماى ھاوبەشى ئه م شۆرشانە لەو ھەدايە كه لە بنەپەرتهوه كۆلەكه و پیشەى سیستمى ولات دەگۆرێن.

شۆرشەكان بە ھۆكارى بینینی پووکارییەكانەوه گرنگن و جیگای سەرنجن. شۆرشەكان لەگەڵ ئەو ھى كیشەیان گەشتن بە دەسەلاتە بەلام، پالەوان و تپاژیدیای گەورەو ھەروەھا ھىماى بەرچاوى نەتەو ھى دەخولقینن لەگەڵ ئەو ھى كه ھەمیشە ھەماسەى پڕ لە رىق و قینیش درووست دەكەن و بە لەبەر چا و گرتنى ئەو ھى كه شۆرشەكان خالى وەرچەرخانى نەتەو ھەكان بە ھەژمار دین وە گۆرپانکاری گەورە كه کاریگەرى لەسەر ژيانى ملیۆنھا

كەس ھەيە . دەستكەوتى گەورە بە دەست دىنن بە لام بە شوپن و كۆمەلگە و دەوران جياوازى ھەيە لەسەر سەرکەوتن و دەستكەوتەكان .

شۆرشە كۆمەلایەتییەكان دوو تايبەتمەندى دیکەش دەكرى دەست نیشان بكرى بۆيان :

يەكەم _ رووخان و ئاوەژووكردى دەولەت پيوستە بە ھەرەوھزى خەلگى بىت .

دووم گۆرپانكارىيەكانى ژيىر بەنايى لە قەوارەى دابەشكردى سامان و ئاسايش بىت , لەوانەيە لەو شۆرشانەدا بوونياتەكانى دەولەت ھەرەوھكو خۆيان بىمىننەو بەلام لە دەسەلاتدا تووشى گۆرپانى بنەپەتى بن لە بىرى نەكەين شۆرشە سياسىيەكانىش ھەندىك گۆرپانكارى كۆمەلایەتى لەگەل خۆيان دىنن وەكو شۆرشى مەشرووتە خوازى كە لە سالى 1285ھىجرى شەمسى وینەيەكى بەرچاوى شۆرشى سياسىيە . لە شۆرشە سياسىيەكان گۆرپانى پزىم ھەتمىە وە گۆرپانكارى بەرچاوى فەرھەنگى ئابوورى سياسى وە ديبلۆماسى لەگەل خۆيان دىنن , شۆرشەكانى فەرپانسە 1789 روسیە 1917 چىن 1949 شۆرشى ئىسلامى ئىيران وینەكانى بەرچاوى شۆرشەكانى كۆمەلایەتىن .

– بەشى شەشەم: ھەندىك لە نمونەى شۆرشەكان

لە ھەندىك شۆرش وەك شۆرشى چىن يان كوبا كە لە ساڵەكانى 1949 و 1959 دەستيان پيكرد ھەر لە سەرەتاوہ گەلالەى ھيرشەبەريان بۆ دارپيژرابوو وە پيڤخستنى ئەم شۆرشانە لە ناو دلى دەولەتدا ئەركيكي ھەستياريان درووست كرد بەلام لە شۆرشەكانى ديكەى وەك ئىنگليستان و فەرانسە لە ساڵەكانى 1640 و 1789 پيڤخستران تەنيا يەك جار ھەستانەوہ ئەويش ئەو كاتە بوو كە دەسەلاتدار، مەجلىسى نوبغەكانى بۆ جلا وگيركردن و چارەسەرى كيڤشەكان بانگيشت كرد.

بەلام لە ھەندىك لە شۆرشەكانى ديكەدا وەكو شۆرشى پووس لە ساڵەكانى 1917 وە شۆرشى ئيران لە سالى 1979 سەركردەكانيان ھەر لە سەرەتاوہ چالاک بوون و ھەرودھا ھەركاتيک مان گرتن و رپيپوان و بزوتنەوہكانى خەلك كە لە لايەن تاقمى جياواز دژى حكومەت بەريدەكەوتن ئەوان لە ھەلى ھەلگەوتوو كەلكيان وەردەگرت و بە سوودى خويان بەكاريان دينا.

كەواتە دەتوانين بلين لە شۆرشدا خەريتەو گەلالەو سيستمىكى ديارى كراوى وەك يەك نية، كە بتوانين لە ھەلگيرسانى شۆرشىكدا پشتى پى بېستين و بيكەينە سەرمەشق بۆ ھەلگيرسانى شۆرشەكانى ديكە وە ھيچ نەريتيك نية كە شۆرشىكى پى ھەلگيرسين.

__پریزبەندی بە پئی ناوہرۆک:

لەو پریزبەندیەدا شۆرشەکان بە پئی ناوہرۆک و خواست و ویستی شۆرشگیڕەکان ئەنجام دەدران کە بەم شیۆەییە دابەش دەکری:

1. شۆرشى سیاسى 2. شۆرشى ئابوورى 3. شۆرشى باوہرى و دینى.

بۆ نموونە شۆرشى سالى 1789ى فەرانسە بە ھۆکارى پىداگرتن لەسەر لیبرالیزم شۆرئىكى سیاسىیە .

شۆرشى 1917ى رۇسىیە بە ھۆکارى پىداگرتن لەسەر بنەما ئابوورىیەکان شۆرشىكى ئابوورىیە .

شۆرشى ئىسلامى ئىران بە ھۆکارى پىداگرتن لەسەر ئاین و مەزھەب شۆرشىكى باوہرى و دینىیە .

__ چەند بناغەى دیکە بۆ پریزبەندی شۆرشەکان، بۆ وینە: بە زۆریەى شۆرشەکان یا دژى زولم و ستەمى حاکمانى سیاسى ولات یان دژى دەست تىۆەردانى دەرەكى بەرپا دەبن، ھەندیک لەو شۆرشانە دژى نادادپەرۆەرى یان پەیمان نامەییەكى دەرەكى کە بە خەسارى نیشتمان ئەنجام دەدرئ شۆرشەکان ھەلەگىرسین و دژ کردەو ھەنجام دەدەن و بۆ بەرژەوہندی خەلک و نیشتمانە کە یان تیدەکوژشن، ھەندیکیش لە شۆرشەکان پزگارى خوازى نەتەوہیین، وە دژى داگیرکەر و ئیستعمارن بۆ وینە شۆرشەکانى فەرانسە، رۇوس، کوبا و کوردستان، کە دژى نادادپەرۆەرىن .

له كاتىڭدا دەولەت و دەسەلاتى حاكىمى ولات بۇ ماوەيەكى درىژ له گەشەى بهرچاوى ئابوورى و كۆمەلايەتى وەستاون وە بۇ ماوەيەك تووشى پاشەكشە بوونە وە ناتوانن خواست و ويسىتى خەلك بەدى بىنن، شۆرشەكان دروست دەبن، له كاتىڭدا سەقامگىرى و ناجىگىرى سياسى له كۆتاييدا بۇ دۆخى بىرى كۆمەل دەگەپتە وە وە بوونى ناپازى بوون شۆرش درووست دەكات كاتىك پيشكەش كردنى خواردن، يەكسانى نازادى بۇ ھەندىكان بە برەوى ھەيە وە بۇ ھەندىكىش زۆر كەم ھەيە، ئەم نا دادپەرەريانە دژ درووست دەكەن و شۆرش بوونيات دەننن و بە زۆربەى كاتەكان ھەژارەكانى ناپازى ياخى دەبن وە بەرەو يەك گرتووييش ھەنگا و دەننن و ئەم يەك گرتووييە شۆرش دىنننن گۆرەپانە وە.

جەيمس ديويىس شۆرشەكانى ئەمريكا و فەرانسە و روس و ميسر وەكو كەمانەيەك دەبىنى و بەراوردىان دەكات. كەسانىك ھەن بەراوردكردنى شۆرشى ئىران لەگەل ئەم كەمانەيە دەگونجىنن، وە دەلنن شىوازى نوپوونە وە لە ئىراندا چەند سال پيش لە شۆرش دەستى پىكرد و ئەمەش ويست و خوازى خەلكى ئىران بوو كە بە گرانبوونى نەوت ئەم شىوازە بۇ چاوەروانكردنى ئاسايشى خواردن و خانوو وە شىوازى خۆش گوزەرانى خەلك رووى لە زيادبوون كرىبوو، ئەم شىرۆفەيە دەتوانى لە پوونكردنە وەى ھەندىك لە ھۆكارەكانى دەست پىكردنى شۆرشى ئىسلامى كەلكى لىوەرگىن. با لە بىرى نەكەين ناوەرۆكى مەزھەبى شۆرشى ئىران لەگەل ئەو پەوھەندانەى باسمان كرد دژايەتى ھەيە خەباتى درىژ خايەنى دژە فەرھەنگى

پژیمی شاه ئەم گریمانەییە بریندار دەکات سەرکووتی سیاسی توند له
 زەمانی شادا که له لایەن هیزهکانی پۆلیسی ساواک پروویان دەدا له گەڵ
 گریمانەیی دیویس ناتەبایە هەروەها له گەڵ خویندنهوه (وه‌ندس) گەشەیی
 وه‌به‌ره‌یتانی نا پوختی نه‌ته‌وه‌یی وه‌ده‌ستمان ده‌که‌وی که مه‌ودای ئەو
 درزانه‌یی پیکهاتوو به‌هیز نه‌بووه و ناتوانین له به‌رامبه‌ریاندا تا‌قه‌ت بێنین.

- بەشى ھوتەم: رۋانينىك لە شۆرشى ئىسلامى و كۆماری ئىسلامى.

ھۆكەرەكانى نىو خۆيى سەرھەلدانى شۆرش برىتى بون لە:

1. درزى گەرە و قول لە مابەينى چاۋەرۋانىيەكانى چاۋ كراۋەيى خەلك كە ئاشنا بېۋون دەگەل كۆمەلە و ولاتانى گەشە سەندوو ۋە ھەست كىردن بە پاستىيەكانى ئابوورى و كۆمەلايەتى و پاميارى و فەرھەنگى و چىنە جۇراۋ جۆرەكانى شار و دەۋرۋوبەرى.

2. بەرھەمەننى ئايدۆلۆژى ئىسلامى بە پشتىۋانى تىۋرى ماركىس كە جىھانىكى خەيالۋى و ئامانجدارى ھىنابوۋە پىش چاۋى خەلك.

3. كرانەۋەي دەستى پياۋە ئاين زاياكان بۇ بوونيات نانى بىكە و بارەگا ۋە گەشە پىدانى لە سەرتاسەرى ولاتدا دەگەل ئەۋەي كە سەركۋوتى ھىزەكانى نەتەۋەيى و سوكلار و كۆمۇنىستەكان بەردەۋام ھەبوو.

4. داخرانى كەش و ھەۋاى پاميارى ۋە درۋوس كىردنى حىزبى رەستاخىز (ھەستانەۋە) بى پشتىۋانى كىردنى ئايدۆلۆژيا يا سىستەمىكى گىشتىگرەكە خەلكى دابەش كىردبوو بەسەر خۆيى و نا خۆيى ھەلبەتە دىالۆكى شۆرش لە جىھاندا لە دەيەكانى شەست و ھەفتاۋە رۋبەرىكى گونجاۋى بىرى و زەينى

بۇ دەست پىكى شۆرش تەيار بېوۋ ئەگەرچى تەنيا ھۆكارى شۆرش نەبوو بەلام كىشە و گرفت و لەمپەرەكانى فرە كەم كەردبوو.

ئەو وانانەى كە دەسلەتدارانى كۆمارى ئىسلامى لە شۆرشى 57 ەرى گرت ئەو بوو كە بۇ جەلەو گىر كەردى بەرەلستەكانى خەلك زۆر توند و تىزتر وە ماشىنى سەركووتى كارامەتر لە پىشوو بەكار ھىنا وە دزايەتى قورسى لەگەل پۆژئاواو جاپنامەى مافى مەوۆ دەست پىكرد ئەوان دەست پىكردى ھەرچۆرە لىنوووس و پىنووسىك وە ھەرچۆرە جولاۋنە وە يەكى بە كۆمەللىان پىش پىگرت و سەركووتيان كەرد و خنكاندىان لەو لاشەو وە خەلك بە وانە وەرگرتن لەم شۆرشە لە ھەر جۆرە گرژيەك كە بىتتە ھۆى پىكادان دوورىان گرت و بەو شىوئەيە حكومەت پۆژ لەگەل پۆژ سەقامگىرتر و مسۆگەرتەر ھاتە ناو كايە سىياسىيەكانى ناوچەو وە، وە خۆى گەياندە لوتكەى ئىمپىريالىزمى شىعە گەريەو و ھەركەسىك دژى ئەم ئىمپىريالىزمە شىعەيە دەنگى ھەلپىيا بە دژە شۆرش دەيناساند و ھوكمى موفسىدول فىلئەرزى بەسەردا دەسەپاند. خامنەيى رېبەرى شۆرش نەبوو بەلكو جىئشىنى خومەينى بوو ھەرودەھا ئەو بىكەو بارەگايانەى كە بە ناوى شۆرش لىكىندراون ھى شۆرش نىن و دەولەتىن و لە بەرنامەو پەيرەوى كۆمارى ئىسلامى و دەولەتى ئىراندا فەرمى و ياساين و ەلام دەروەى بارودۆخەكانى خەلكن بۆ ئەو وەى ھەموو كەردارە نەرتىنيەكان سەرىپۆش بكن، وشەى شۆرشىيان بەسەر دابىپو ھەرودەھا نە ھونەرى شۆرشىيان تىدا جىگىرە و نە ھى دەولەت و نە پىشتىوانى خەلكىشيان لەگەلە.

نیچه به جوانی و به دروستی پیشبینی کردبوو که سده‌ی بیستم سده‌یه که پراوپر له کیشو و شه‌ر و پی‌کدادان به‌لام هه‌رگیز پی‌ی وانه‌بوو له ولاتیکدا که هه‌نگاو به هه‌نگاو به‌رهو پیشک‌ه‌وتن و گه‌شه کردن ده‌چیته پیش شو‌رشی‌ک رووبدا به ناوی خودا، وه ئیسلامی سیاسی به وینه‌ی توفانیک سهرتاسه‌ری رۆژه‌لاتی ناوین بگریته‌به‌ر، خه‌لکی ئیران و روناکبیرانی له په‌یدا کردنی نازادی سیاسیدا به پی‌ی په‌تی و بی‌ وه‌ستان و بیرکردنه‌وه له‌و ری‌بازهدا هه‌نگاو بهاوین، که بی‌گومان به نازادی سیاسی و گه‌شه‌ی ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی و فه‌ره‌ه‌نگی نه‌گه‌یشتن.

وه گه‌یشتنه زلکاویک به ناوی کۆماری ئیسلامی که زۆریان تئیدا نو‌قم بوون، هه‌لبه‌ت ته‌نیا خه‌لکی ئیران و روناکبیرانی به هه‌له‌ نه‌رۆیشتون و فریوی جه‌به‌و حه‌بای ئاخوندیان خوارد، چون پیتۆلیکی وه‌کو می‌شیل فوکۆی فه‌رانسی ده‌لی شو‌رشی ئیران بلووریک بوو له مه‌عنه‌وییه‌ت که له جیهانی به‌تال له مه‌عنه‌وی رووبدا دوا‌ی چل سال تئپه‌رپوون له و شو‌رشه ده‌توانین به باوه‌ره‌وه بلین نه‌ک هه‌ر مه‌عنه‌وی نه‌بوو به‌لگوو واتای مه‌عنه‌وییه‌تی به‌تال کرد، وه ره‌وشتی له سیاست و ده‌سه‌لاتداریدا شو‌شته‌وه وه هه‌روه‌ها یاسای کرد به گۆپالی‌ک و سه‌ری بیر مه‌ندان و هه‌لکه‌وتوان و خه‌لکیشی پی‌ی سه‌رکووت کرد، ئاخونده‌کان هه‌ر له سه‌ره‌تای ده‌ست پی‌کردنی ده‌سه‌لاته‌که‌یا نه‌وه تیکۆشاون هه‌موو شتی‌ک بکه‌ن به ئیسلامی ئه‌وان یاسا، ئابووری، زانسته کۆمه‌لایه‌تییه‌کان، هونه‌ر، هه‌موویان کرد به ئیسلامی.

بەھەر جۆرىك بى كۆمارى ئىسلامى ئىرانىك كە چەند ھەنگاۋ لە پىش كۆرەى
باكووردا بوو كرديان بە كۆرەى باشوور كە دواكە وتوو ترين ولاتە لە ئاسياى
دوور.

- سەرچاوهكان بۆ نووسین و ناماده كردنى ئەم كتیبه:

هانا ئارنیت، شۆرش لاپه ره ۳۶ pitirimSorokin

“Fluctuation internal Disturbances” in: elly and brown(eds),struggles in the state, p 128

گیروشه، گۆرانکاریه کۆمه لایه تیه کان لاپه ره ی ۲۲۳

ساموئیل هانگیگتون، گۆرانکاری له سامه نه رامیاری و
کۆمه لایه تیه کان لاپه ره ۳۸۵

روبیتر ترۆز- سیمور مارتین، کۆمه لئاسی رامیاری لاپه ره ۹

حوسین به شیریه، مه له کوتیان، مسته فا، (۱۳۳۵) دیارده ی شۆرش
لاپه ره ۴

گیدنز، ئانتۆنی، کۆمه لئاسی

سایتی شرق الاوسط

سایت بی بی سی فارسی

سایت رادیو فردا

کتاب گذر مخالفان شاه

منبع خبر آن لاین

انقلاب

سوران شمسی

2020

نویسنده: سوران شمسی - زریوه خاکی

انقلاب

- پیش گفتار
- فصل اول: واژه ی انقلاب
- فصل دوم: ویژگیهای یک انقلاب سیاسی
- فصل سوم: انواع دسته بندی پدیده ای انقلاب
- فصل چهارم: انقلاب چهل سال گذشته ایران
- فصل پنجم: ایران نیازمند تغییر
- عکسهای تاریخی
- منابع

بدون شک هیچ هدفی شکل نمیگیرد اگر اتحاد و همفکری نباشد
 به همین دلیل از آقای ناسح خاکی سپاسگزاریم که در هر شرایطی
 یار و همراه ما بوده است.

تقدیم به:

روح پاک شهیدان راه آزادی کوردستان.

همه‌ی آن کسانی که انقلابی هستند و میخواهند ملت کورد به اوج
 برسد و تغییر مترقیانه برایشان مهم است.

ملت کورد که از قربانی دادن در راه آزادی و تغییرات از هیچ
 قربانی و اهمه نداشته و هزاران نفر از فرزندان خود را پیشکش
 این راه کرده است.

- پیش گفتار

اتحاد و انسجام یکی از عواملی است که در طول تاریخ، ملت ما را سرپا نگه داشته است.

هیچ چیز نیرومندتر از اندیشه ای نیست که زمانش فرا رسیده است!!". همراهی علیه استبداد که پیش راندن بسوی آزادی و حقوق بشر را آماج خود می شناسد، نشانه هائی در خود می پرورد که ضرورت اتحاد را از صورت یک ایده مجازی و یک مفهوم مجرد خارج می کند و به تلاش در مسیر پاسخ گفتن به آن، شکل و مضمون مشخص می بخشد! آنچه که اکنون در برون مرز، در صفوف رنگارنگ به ظهور رسیده و مشهود است؛ تلاش محافل و گرایش های همسو، در راه سازمانیابی همکاری و اتحاد عمل میان خود است. ماشین سرکوب و اعدام این نظام را تنها می توان با مبارزه متحدانه همه جریانات سیاسی و فعالان مدافع حقوق بشر متوقف ساخت".

پیشروی در راستای پاسخگویی به ضرورت اتحاد و وفاق فراگیر، در گرو یکرشته تغییرات ساختاری است. معمولاً" به این جنبه با اهمیت توجه چندانی نمی شود. برای عبور از تفرقه و رسیدن به اتحاد باید فرهنگ اتحاد را جایگزین فرهنگ تفرقه ساخت

اتحاد!"; یک مفهوم ناظر بر تنظیم رابطه حقوقی میان انسان ها، گرایش ها و احزاب و سازمان ها، با کارپایه نظری، آرمان سیاسی و اهداف اجتماعی متفاوت است که توافق روی یکرشته مطالبات مشترک در راستای مسیر یاد شده، درون مایه آنرا تشکیل می دهد

در سرزمینی که حتی نخبگان تحصیلکرده آن از اشتغال به سیاست هراس داشتند و آنرا حرفه ویژه برگزیده گان می شمردند، امروز صغیر و کبیر، همه و همه درباره اوضاع کشور خود و جهان به بحث و بررسی می پردازند و سیاست مانند یکی از نیازمندی های اولیه مورد توجه قرار می گیرد. بنابراین مردم کشور میدانند که فقط یک کانون به ارتباط حل معضله وجود دارد و از کیفیت آن آگاهی دارند.

گرچه هزینه مادی و معنوی بسیار داده ایم، ولی در گردش دور گردون دست و انبانمان چندان تهی نیست. ما می دانیم و یاد گرفته ایم چاره کارمان در شکیبایی خردورزی و مدارا است

ما می دانیم سیاست های نکبت بار رژیم، کشور عزیز ما را در معرض افسون رنگارنگ بیگانگان قرار داده. آنانی که البته به دست خود ما چنین سرنوشت نکبت باری را برای ما در چهل سال پیش رقم زدند. آنانی که سرزمین ما را این گونه می خواهند، سرزمینی بی وزن و معلق.

اگر چه ناملایمات بسیار بر سرمان آوار شده اما در اوج و بطن این سختی ها، نطفه هایی بس نکو و امیدبخش در حال رستن و بالیدن است. امروز ملیتهای ایران مشحون از ده ها هزار جوان تحصیل کرده و با آتیه است. نعمتی که قبلا از آن در این سطح برخوردار نبودیم. اینان نیروی تحول عظیمی اند که برای یافتن راه ناگزیر از متوسل شدن به تجارب سازنده و نه خانمانسوز ما هستند. نیرویی که اگر به دانش مدنی و مسئولیت پذیری اجتماعی مسلح شود از عهده سخت ترین کارها بر خواهد آمد.

بدون همبستگی؛ اتحادویک پارچگی یک زندگی مرفع وبه دوران تشویش و ناامنی ها امکان پذیر نیست. وظیفه و مسولیت ما است تا همه برای تامین امنیت سراسری و مستحکم سازی ستون حکومت وحدت ملی با تمام قوت تلاش نموده تاباشدرو حیه همسویی و همدلی واقعی را میان مردم ایجاد کرده و گامهای موثر و عملی را در این زمینه داشته باشیم.

یکی از دلایل بزرگی که سدره ترقی و پیشرفت کشوری شود همین وجود اختلافات بی نتیجه بوده است که دشمنان قسم خورده و سلطه طلب بادامن زدن تخم نفاق و تفرقه افگنی میان زبان ها و مذاهب همواره تلاش داشته اند تا مانع پیشرفت و ترقی ما گردند تاباشد ابتدا از این طریق اتحادویک پارچگی ما را درهم شکسته و مردم ما را از راه اصلی که همانا افکار ملی در راستای بهبود و توسعه کشور است منحرف سازند.

پس بر ما است تابدانیم که اتحاد و وحدت اثر معجزه آمیزی در پیشرف اهداف؛ سربلندی و پیروزی اجتماع دارد و برای رسیدن به اهداف کلان ملی راهی نیست جز اتحادویک پارچگی ملت؛ با وحدت ملی و اتحاد و اتفاق می توان همدلی و همرنگی ایجاد کرد که درین صورت مجال مداخله بردشمن باقی نخواهد ماند. بر عکس موضوع دشمن باپاشیدن تخم نفاق خواب ضعیف کردن این ملت غیور را می بیند

مفاهمه کنیم گفت و گو کنیم تا برای دوی دردهایمان، درمانی بیندیشیم و انسانیت و حقوق عام بشری را به دور از هرگونه شائبه ای وجهه همت خویش قرار دهیم.

بدون شک رشد و تعالی در پرتو همبستگی و مشارکت عمومی میسر می‌گردد. جامعه‌شناسان ایجاد همبستگی را ناشی از عواملی چون اعتقادات و احساسات مشترک و تعادل و هماهنگی میان باورها و ارزش‌ها می‌دانند و عامل اصلی واگرایی انسانها را جدال و ستیز و کمبود امکانات مادی تلقی می‌کنند.

بهبود کلی میتوان گفت: یک ملت

زمانی هویت ملی خویش را می‌یابد که همبستگی در آن وجود داشته باشد، فرهنگی که آنها را از خود بیگانه نکند، بلکه به جای آن بیانگر نیازها، آرمانها و ارزشهای تاریخی، اجتماعی و روحی

آنان باشد، و ساختار سیاسی و اقتصادی آن نیز مبتنی بر عدالت باشد. تنها در این صورت است که میان «هویت» و «هویت ملی» و

هویت فردی سازگاری به وجود خواهد آمد.

سوران شمس

- فصل اول: واژه ی انقلاب

واژه ی انقلاب Revolution، در زبان لاتین از اصطلاحات علم اخترشناسی بود که به معنای چرخش دورانی افلاک و بازگشت ستارگان به جای اول به کار می رفت. گروهی از نویسندگان بر این باورند که تا پیش از انقلاب فرانسه، در پایان قرن 18م، بازگشت به وضعیت مطلوب تجربه شده، انقلاب خوانده می شد. در حالی که انقلاب های معاصر با ایجاد عصری نو در تاریخ کشورها همراه اند.

اما در زبان فارسی واژه ی انقلاب از زبان عربی از لغت قلب وارد زبان فارسی گردیده است.

پس انقلاب یعنی پذیرش دگرگونی، به نحوی که به صورت صفتی برای فرد یا جامعه درآید و

در زبان فارسی به نقل از فرهنگ دهخدا در بیان معنای لغوی انقلاب آمده است، انقلاب به معنی برگشتگی، تغییر و تبدیل و تحول و تغییر ماهیت می باشد.

اصطلاح انقلاب، به مفهوم امروزی آن تقریباً همزمان با اصطلاح دموکراسی متداول گردید و غالباً با پیشرفت در ارتباط بوده و نشان دهنده ی گشتن از گذشته به منظور برقراری نظمی نو برای آینده بوده است.

بنابراین انقلاب اساساً یک پدیده ی مدرن و بخشی از فرهنگ سیاسی مدرن است.

انقلاب پدیده‌ایست که ما در دنیای مدرن روبرو هستیم؛ چون بر مقدمات و مبانی مدرنی استوار است.

انقلاب به‌عنوان «تلاش‌های خشونت‌آمیز موفق و ناموفق به‌منظور ایجاد جامعه‌ای آرمانی»، «هر نوع توسل به خشونت در درون یک نظم سیاسی برای جای‌گزینی قانون اساسی، حکام یا سیاست‌های آنان با مصادیقی برتر»، «تغییر ناگهانی که در هر نظم اجتماعی، نهادی و سیاسی مستقر، تحت تأثیر نیروهای معمولاً متشکل و برتر از نیروهای حافظ نظم موجود، و نه در جهت جا به جایی افراد، بلکه با هدف ایجاد یک نظام جدید به وقوع می‌پیوندد»، «دگرگونی سریع، بنیادین و خشونت‌آمیز داخلی در ارزش‌ها و اسطوره‌ها، نهادهای سیاسی اجتماعی و فعالیت‌های حکومتی» در خودداری خصمانه و وسیع از هر نوع همکاری شهروندان با حکومت، منجر به تسلیم آن، تعریف شده است.

ولی تعریف جامعی که بتوان از انقلاب ارائه نمود عبارت است از: «انقلاب به آن پدیده‌ی اجتماعی گفته می‌شود که منجر به تغیر و تحول بنیادین و اساسی در زمینه‌های سیاسی و اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی و ایدئولوژیکی یک جامعه با مشارکت مردم همراه با خشونت گردد.» در این تعریف چند نکته قابل توجه است، اول این‌که انقلاب یک پدیده‌ی اجتماعی است، بنابراین کاربرد انقلاب از این دیدگاه در مورد پدیده‌های اجتماعی است نه سایر رویدادهای غیر اجتماعی؛ دوم این‌که انقلاب باید منجر به تغییرات بنیادین و اساسی شود؛ یعنی دگرگونی، نه اصلاح و بازسازی و غیره؛ سوم این‌که هنگامی به یک پدیده‌ی اجتماعی انقلاب می‌گوییم که در همه‌ی ابعاد ذکر شده دگرگونی ایجاد کند، نه در یکی از ابعاد آن، پس تحولاتی را که در یکی از ابعاد جامعه دگرگونی

ایجاد می‌کنند انقلاب نمی‌گویند؛ چهارم این‌که انقلاب قهرآمیز است و همراه با خشونت می‌باشد، بنابراین حرکت‌های آرام و مبارزات حزبی و پارلمانی حتی اگر منجر به تحولاتی هم بشود انقلاب نامیده نمی‌شود. بلکه به آن اصلاح یا رفرم می‌گویند. به‌قول چالمرز جانسون انقلاب روشی نیست جز عملی‌ساختن طرح خشونت‌آمیز که می‌تواند نظام اجتماعی را متحول سازد؛ یا انقلاب یعنی دست‌زدن به قبول خشونت برای تغییر نظام؛ پنجم این‌که باید با مشارکت عموم مردم جامعه صورت می‌گیرد.

باتوجه به تعریف و توضیحات فوق، ویژگی‌های اساسی پدیده‌ی انقلاب را می‌توان بدین ترتیب ذکر کرد:

أ) انقلاب یکی از پدیده‌های خشونت‌بار جامعه است چرا که در یک منازعه‌ی انقلابی، حکومت به‌سادگی تسلیم انقلابیون نمی‌شود از طرف دیگر انقلابیون از جان‌گذاشته نیز در صورت لزوم دست به خشونت خواهند زد. کاربرد خشونت در چنین منازعه‌هایی است که موجب تغییر و تحولات عمیق و گسترده در ساختار سیاسی می‌گردد و پدیده‌ی انقلاب را متمایز از رفرم یا سایر تحولات اجتماعی می‌کند. مسلماً اگر گروه هیئت حاکمه به‌طور مسالمت‌آمیزی از قدرت کناره‌گیری کند. دیگر تحولات انقلابی رخ نخواهد داد.

ب) در پدیده‌ی انقلاب بخش وسیعی از مردم و توده‌ها توسط رهبران انقلاب بسیج می‌شوند، توده‌های سازمان‌یافته یا پراکنده که فاقد قدرت سیاسی هستند، در وقوع انقلاب مشارکت می‌کنند. حضور توده‌های گسترده‌ی مردم است که به رهبران امکان تهاجم به قدرت حاکم را می‌دهد. از ابزارهایی که رهبران می‌توانند

به‌وسیله‌ی آنها توده‌ها را بسیج کنند ایدئولوژی است؛ ایدئولوژی مانند عامل هم‌بستگی اجتماعی مردم را به هم

پیوند می‌دهد و

رهبران با استفاده از پیوند ایدئولوژیکی توده‌ها را بسیج می‌نمایند و برای این‌که بتوانند به بسیج گسترده دست بزنند به سازمان‌دهی انقلابی نیازمند هستند، چراکه اگر انقلابیون دارای چنین سازمانی باشند راحت‌تر می‌توانند بین رهبران، ایدئولوژی و توده‌ها ارتباط برقرار کنند. از طرف دیگر جایگزین برخی نهادهای حکومتی شده و دست به ارائه‌ی خدمات مورد نیاز مردم بزنند. برای مثال در دوران انقلاب اسلامی ایران، انقلابیون در هر مرحله‌ای شوراهایی را تشکیل داده بودند و امکانات و وسایل مورد نیاز مردم از قبیل نفت، انسان، گوشت و غیره توزیع می‌کردند. بسیج توده‌های مردم و مشارکت آنها در منازعه‌ی انقلاب، پدیده‌ی انقلاب را از کودتا نیز متمایز می‌سازد.

ج) پدیده‌ی انقلاب تحولی در ساختارهای درونی یک جامعه‌ی سیاسی است. بنابراین مبارزات مردم یک جامعه علیه یک قدرت استعماری انقلاب محسوب نمی‌شود؛ چراکه در چنین درگیری‌هایی منازعه ارضی است. درحالی‌که در انقلاب، نیروهای خارج از بلوک قدرت، مردم را علیه بلوک قدرت بسیج می‌کنند تا بر آنها فائق آیند. بنابراین به‌طور کلی می‌توان گفت: انقلاب تحوّل است که به‌وسیله‌ی نیروهای خارج از قدرت سیاسی همراه با خشونت پدید می‌آید و دگرگونی‌های گسترده‌ای در ساخت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فکری جامعه به دنبال خواهد آورد. البته درجه‌ی تغییر و شدت تغییرات ممکن است متفاوت باشد یا این‌که تحول در دراز مدت صورت گیرد و بعدها ظاهر شود.

د) مفهوم انقلاب شامل دگرگونی‌های شدید است از هر نوعی که باشد؛ از همین روست که ما مثلاً از انقلاب صنعتی سخن می‌گوییم. اما در قلمرو حکومت، انقلاب مفهومی خاص دارد، چه در اینجا تغییرات شدید انقلابی به زور انجام می‌گیرد و هدف آن برانداختن نظام موجود و برقرار ساختن نظامی نوین است، چون حکومت خود نگهبان نیروی متشکل اجتماع است، پس انقلاب در اینجا به معنای سلب موقت این وظیفه‌ی حکومت است. اصطلاح انقلاب را می‌توان به معنایی وسیع‌تر به کار برد تا شامل تغییراتی قاطع در طبیعت حکومت نیز باشد ولو این‌که این تغییرات متضمن سقوط شدید نظام موجود هم نباشد، اما انقلاب خاص عبارت از: انفجار نیروهای سرکوفته‌ی جامعه است که مقاومت سیستم قدیم و وضع موجود را در هم می‌شکنند و سیستم جدیدی را جانشین آن می‌سازند. گاه از قیام‌هایی نیز که در انجام این مقصود موفق نمی‌شوند به عنوان انقلاب صحبت می‌شوند، این قیام‌ها در واقع انقلابات عقیم هستند. مثلاً شورش‌های سال 1848م بعضی از کشورهای اروپایی در ردیف آنها قرار داد. اما به دلیل عقیم بودن و به ثمر نرسیدن انقلاب نباید پنداشت که در جریان حوادثی که متعاقب آنها به وقوع پیوسته تأثیر مهمی نداشته‌اند. [11]

با این ملاحظه، بعضی اوصاف و ویژگی‌ها در تعاریف برای انقلاب بیشتر مورد اتفاق نظر و بعضی کمتر، بعضی مرکزی‌ترند و بعضی حاشیه‌ای‌تر، چنین بر می‌آید هر جا بخش قابل توجهی از اوصاف گردهم آیند، می‌توان از پدیده‌ای به نام انقلاب سراغ گرفت: اوصافی از قبیل احساس‌گرایی، اصالت عمل و پرهیز از ظرافت‌پردازی‌های عقلی، اعتماد به بی‌گناهی توده‌ها، اعتقاد به گناه‌کار بودن حاکمان، ساده‌انگاری در آسیب‌شناسی وضع موجود، ترسیم چشم‌انداز دل‌ربا از آرمان‌هایی چون عدالت، آزادی و رفاه،

وصل کردن سرخ تمام یا غالب مشکلات به سلطه‌ی طبقه‌ی حاکم، ایمان به امکان و ضرورت تغییرات بنیادی، اعتقاد به اصلاح‌ناپذیری حکومت، آشتی‌ناپذیری و هم‌عرض کردن مصالحه و خیانت، اعتقاد به خشونت به‌عنوان نخستین و یا تنها ابزار تحول، وجود پتانسیل‌های نافرمانی، غلبه‌ی هیجان و خشم، تخریب نظم مستقر از سوی توده‌های خشن، حمایت جدی و جامع این حرکت از سوی روشنفکران، همدلی و هم‌گرایی مردم ذیل یک ایدئولوژی، رهبری کاریزماتیک، نتوانستن یا نخواستن استفاده‌ی کارآمد از نیروی سرکوب از سوی دولت

کلمه‌ی انقلاب در پهنه‌ی علوم انسانی و اجتماعی، به دو معنای دیگر نیز استعمال شده: یکی به‌معنای تحول سریع، شدید و بنیادین که بر اثر طغیان عموم مردم در اوضاع و احوال سیاسی جامعه روی می‌دهد و در نتیجه یک نظام سیاسی، حقوقی و اقتصادی جای خود را به نظام دیگری می‌دهد؛ و دیگری به معنای تحول شدید و ریشه‌ای و غیر سیاسی که به‌کندی و بدون خشونت صورت می‌گیرد. مانند انقلاب علمی، صنعتی، فرهنگی... وجه مشترک دو معنای لفظ انقلاب همان تحول شدید، اساسی و کلی است.

انقلاب‌ها به دلیل تظاهر بیرونی و اهمیتشان مورد توجه هستند. انقلاب‌ها علاوه‌بر اینکه منازعه‌ای برای قدرت‌اند، قهرمانی‌ها و تراژدی‌های بزرگ، خلق نمادهای چشمگیر، و درجاتی حماسه‌ای از خشونت را نیز دربر می‌گیرند. در عین حال، انقلاب‌ها نقاط عطف تاریخ ملت‌ها محسوب می‌شوند، زیرا آن‌ها نهادهایی را تغییر می‌دهند که با زندگی میلیون‌ها نفر ارتباط دارند.

دلایل ایجاد، شکل‌گیری، و توسعه انقلاب‌های مختلف و نیز دستاوردهای آنها تا حد زیادی با یک

دیگر متفاوت

ند. در برخی انقلاب‌ها، مثل انقلاب چین در سال 1949 یا انقلاب کوبا در سال 1959، تهاجم برنامهریزی‌شده از سوی تشکیلات انقلابی مستقر در دولت موجود، نقشی حساس ایفا کرد. در انقلاب‌های دیگر، نظیر انقلاب انگلستان در سال 1640 و انقلاب فرانسه در سال 1789، تشکیلات انقلابی فقط یک بار برپا شد آن هم وقتی که دولت حاکم مجلس‌های خبرگان را برای هدایت بحران‌های جاری و پیش‌رو فراخواند. در عین حال در انقلاب‌های دیگر، مثل انقلاب روسیه در سال 1917 و انقلاب ایران در سال 1979، رهبران انقلابی نه تنها در بدو امر فعال بودند، بلکه وقتی ترکیبی از اعتصابات، تظاهرات، و خیزش‌های مردمی توسط گروه‌های متفاوت به کناره‌گیری حکومت موجود منجر شد، با اغتنام فرصت به دست آمده قدرت را در اختیار گرفتند. هیچ‌الگوی واحدی وجود ندارد که بتواند سرمشق همه انقلاب‌ها قرار گیرد و هیچ قاعده‌ای هم وجود ندارد که بگوید انقلاب‌ها چطور خلق می‌شوند. واژه «انقلاب» بر یک مجموعه گسترده و عام دلالت دارد، و انقلاب‌های بزرگ در جزئیات فراوانی باهم اختلاف دارند. هنوز اندیشمندان درباره یک تعریف دقیق از انقلاب اتفاق نظر ندارند. برخی نویسندگان فقط تغییرات بنیادین در نهادها را انقلاب می‌دانند و برخی دیگر میزان تغییرات در متغیرها را به عنوان انقلاب برمی‌گزینند. بعضی نویسندگان خشونت را جزء ذات انقلاب‌ها می‌دانند و برخی دیگر خشونت را عنصری رایج و

معمول و نه حیاتی برای تغییر انقلابی در نظر می‌گیرند. بعضی از اندیشمندان ترجیح می‌دهند انقلاب‌ها را فقط بر مبنای معیارهای عینی معرفی کنند و بعضی دیگر لازم می‌دانند که مفهومی از هدف و معنای اقدامات انقلابی نیز در تعریف لحاظ شود.

در این تحقیق، از این تعریف استفاده شده است که البته از پذیرش جهان‌شمول برخوردار نیست: «انقلاب سیاسی فرایند تغییر در نهادهای دولت و اصولی است که بر آن بنا شده است و فروپاشی یا سرنگونی اقتدار دولت موجود را نیز دربر می‌گیرد. تغییرات در نهادها عمدتاً توسط مردمانی صورت می‌پذیرد که در لوای آن دولت زندگی می‌کنند. آنان به این اعتقاد رسیده‌اند که ساختار دولت فعلی بر روی اصولی بیهوده و ناعادلانه بنا شده است و غیرقابل اصلاح است. این خود انگیزه‌ای برای اقدام و تغییر آن اصول است».

اقداماتی که به فروپاشی یا سرنگونی اقتدار دولت حاکم منجر نشود انقلاب نیست. جنبش اصلاح‌طلبی بریتانیا در سال‌های 1828 تا 1832، جنبش‌های زنان برای دریافت حق رأی و شرکت در انتخابات، و جنبش‌های اصلاح‌طلبانه در آفریقای جنوبی در سال 1984 تنها تجدیدنظرطلبی‌های عمده‌ای بودند که تبعات سنگین و بنیادینی در پی داشتند، اما هیچ‌یک انقلاب سیاسی نام نمی‌گیرند. به‌همین ترتیب تغییرات گسترده و دگرگونی در نهادهای دولتی که نتیجه اشغال نظامی توسط قدرت‌های خارجی است انقلاب محسوب نمی‌شود. قوانینی که متفقین علیه کشورهای شکست‌خورده در جنگ دوم جهانی وضع کردند در تاریخ سیاسی آلمان و ژاپن تغییرات بنیادینی به‌وجود آورد، اما انقلاب نام نگرفت. همچنین شورش‌ها، قیام‌ها، انواع کودتاها، نزاع بر سر جانشینی در درون

خاندان‌های حاکم، و جنگ‌های داخلی بر سر مشکلاتی نظیر فساد یا تسلط بر منابع طبیعی یا میزان مالیات و عوارض، تنها نمونه‌هایی از شدت عمل سیاسی هستند. چنین فرایندهایی تا زمانی که با تلاش‌هایی برای تغییر وضعیت اصول زیربنایی دولت حاکم همراه نباشند انقلاب نام نمی‌گیرند. سقوط امپراتوری‌های چین، عثمانی، مغول، یا جنگ گل سرخ در انگلستان، [1] یا کودتاهای گوناگونی که به‌سادگی سبب چرخش نیروهای حاکم یا جناح‌ها می‌شوند، یا مواردی که در آن رهبران نظامی قدرت را برای «محافظت» از قانون موجود تصاحب می‌کنند، انقلاب نامیده نمی‌شوند، زیرا هیچ تغییر اساسی در اصول دولت حاکم پدید نمی‌آورند.

در مواردی، ممکن است سقوط قدرت دولتی نزدیک به‌نظر برسد یا اینکه فقط در مراحل محدودی رخ دهد، اما عناصر دیگری از انقلاب مشاهده شود. به‌طور مثال، در آفریقای جنوبی مابین سال‌های 1960 تا 1984 اقتدار دولت به‌طور مداوم با سرپیچی مردم مواجه بود، یعنی تغییرات بنیادینی رخ داده بود و اصول دولت مریکانر [2] شدیداً ناعادلانه فرض می‌شد. سقوط دولت حاکمه در سال 1848 در آلمان و سایر کشورهای قلب اروپا یا در سال 1905 در روسیه برای مدتی محدود یا در نواحی محدودی رخ داد و با اینکه این رژیم‌ها بهبود یافتند و اصلاحاتی را وضع کردند، تغ

بیری در اصول مطلقه قوانین سلطه یا پادشاهی ایجاد نشد، از این‌رو بسیاری از بازیگران سیاسی این رژیم‌ها را بی‌هوده یا ناعادلانه می‌دانستند. در چنین مواردی، می‌شود از «شرایط انقلابی» سخن گفت که به ایجاد اصلاحات یا انقلاب‌های نافرجام منجر می‌شوند.

«انقلاب‌های اجتماعی» علاوه بر موارد گفته شده دو ویژگی دیگر نیز دارند: اول اینکه فروپاشی یا سرنگونی دولت مستلزم بسیج توده‌ای از گروه‌های مردمی است، و دوم اینکه تغییرات زیربنایی در ساختار

توزیع ثروت و طبقه

نخبگان رخ می‌دهد. انقلاب‌های اجتماعی در کشورهایی که به دلیل وسعت یا قدرت دولت یکی از بزرگ‌ترین کشورهای منطقه خود بوده‌اند، «انقلاب کبیر» نام گرفته‌اند، به‌طور مثال انقلاب 1789 در فرانسه، انقلاب 1917 در روسیه، و انقلاب 1949 در چین.

این مقاله دو رویکرد را برای فهم انقلاب‌ها در نظر می‌گیرد:

الف) بررسی تاریخ انقلاب‌ها و جستجو در گونه‌های تجربی این پدیده؛

ب) بررسی نظری انقلاب‌ها، بازنگری تلاش‌های دانشمندان علوم اجتماعی برای بازیابی علل و آثار انقلاب‌ها با مقایسه و تشریح انقلاب‌های گوناگون و عناصر سازنده آن‌ها.

می‌توان تصور کرد که در هر فهم جامع و ایده‌آلی از یک انقلاب، باید یک پیامدهای نهایی آن، دو: عوامل سبب‌ساز آن همچون زمینه‌های اقتصادی و فضای سیاسی و ... و سه: عوامل عرضی و اتفاقی در جریان وقوع انقلاب همه ملحوظ شوند. اما این چارچوب سه‌بعدی فرضی، روشی را فراهم می‌آورد که می‌توان آن را «تحلیل عوامل عینی» نامید. در این روش جامع فهم یک انقلاب، همچنان یک بعد چهارمی غایب است: تحقیق ذهنیت کنشگران

انقلابی به‌ویژه نظریه‌پردازان و روشنفکران انقلاب. به عبارت دیگر، ما نیاز داریم «فلسفه‌ی اعتراض» انقلاب را درک کنیم و برای آن، در کنار سه عامل عینی دیگر در تحقق انقلاب، سهمی در نظر بگیریم. شایان ذکر است که نظر به پیچیدگی‌ها و ظرایف حیات سیاسی بشر، نمی‌توان انتظار داشت که «فلسفه‌ی اعتراض» به شیوه‌ای کاملاً سراسر است در بیانیه‌های رهبران انقلابی یا متن سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های آنها بیان شده باشد. برای استخراج این فلسفه، پژوهشگر انقلاب باید از سطح شعارهای خیابانی مردم و اهداف موجه رسماً اعلان‌شده در سپهر عمومی فراتر رود و به لایه‌هایی عمیق‌تر برسد. این پژوهشگر نیاز دارد که میان فنون بلاغی به‌کاررفته، یعنی میان رتوریک انقلاب و فلسفه‌ی انقلاب، تمایز قائل شود.

به راحتی می‌توان تصدیق کرد که تقریباً هر انقلابی، در سطح رتوریک، به استقلال و آزادی کشور، و برای رفاه اقتصادی و عدالت اجتماعی، و در یک کلام، به همه‌ی ارزش‌های مثبت در حیات سیاسی، توجه نشان می‌دهد. محقق باید بداند و در خاطر بسپارد که روشنفکران هر انقلاب، بیش از آنکه فیلسوف باشند، سوفسطایی و سخنور ((rhetorician)) و همواره تا حدی، در رمانتیزه کردن و پاپیولار کردن اهداف آرمانی انقلاب، مشارکت می‌کنند. به عنوان نمونه، در هر دو انقلاب تاریخ معاصر ایران، می‌توان به وضوح دید که «دین» جایگاه بلند و محترمی نزد نظریه‌پردازان و روشنفکران داشته است

اما جایگاهی که دین و متولیان آن، پس از انقلاب اخیر در جامعه یافته‌اند، به هیچ‌وجه همان جایگاه سابق نیست. چنین تمایزی را از تحقیق در شیوه‌ها و ترفندهای بلاغی به‌کاررفته در جریان وقوع

انقلاب و نفوذ در لایه‌های زیرین گفتمان انقلابی، می‌توان تشخیص داد و لزومی به صرف استناد به پیامدها نیست. به عبارت دیگر، پژوهش در ذهنیت کنشگران انقلابی، خود به اندازه‌ی کافی گویا و توضیح‌دهنده‌ی اتفاقات بعدی است و به همین دلیل، نسبت میان دو انقلاب، بدون ارجاع به پیامدهای هر دو، سنجیدنی‌ست. چنین پژوهشگری، همان نقشی را در برابر روشنفکران انقلابی ایفاء خواهد کرد که سقراط در برابر گُرگیاس در محاوره‌ی گرگیاس ایفاء کرده است: عریان کردن آن خواست/ اراده‌ای که پس‌پشت الفاظ وجود دارد.

هانینگتون انقلاب را «یک دگرگونی سریع، بنیادی و خشونت آمیز داخلی در ارزشها و اسطوره های مسلط بریک جامعه، نهادهای سیاسی، ساختار اجتماعی، رهبری، فعالیت و سیاستهای حکومت است» می‌داند برخی نیز مانند مارکس انقلاب را در چارچوب مبارزه ی طبقاتی و مواردی از این نوع تعریف می‌کنند.

برخی نیز انقلاب را دستیابی گروههای خارج از سلوک قدرت به قدرت دانسته اند «انقلاب منازعه ای خشونت آمیز برای قبضه قدرت در درون واحد سیاسی مستقلی است که در طی آن گروه های خارج از بلوک قدرت دست به بسیج توده ها می زنند و در صورت پیروزی قدرت را در دست می گیرند.

- فصل دوم: ویژگیهای یک انقلاب سیاسی

بر اساس تعاریف فوق میتوان گفت یک انقلاب سیاسی کامل شامل عوامل و ویژگی های زیر می باشد :

1- مردمی است؛

2- سریع و ناگهانی است؛

3- باخشونت همراه است؛

4- ارزشهای مسلط را تغییر می دهد؛

5- سیستم سیاسی حاکم را تغییر می دهد؛

ویژگیهای انقلاب با بررسی انقلابات معاصر می توان گفت یک انقلاب دارای ویژگی هایی است که ذیلاً به آنها اشاره می شود

1-2. نارضایتی از وضع موجود نارضایتی عمی

ق اولین عنصر مهم در وقوع هر انقلاب و از دیگر سو زمینه ظهور سایر عوامل و شرایط وقوع آن است و منظور سطحی از نارضایتی است که در میان گروه قابل توجهی از نخبگان سیاسی و فکری و توده های مردمی ظهور کند و عرصه های مختلف را شامل شود که از بهبود اوضاع نیز نا امید می باشند .

2-2. ظهور و گسترش ایدئولوژی جدید ایدئولوژی هر انقلابی در چگونگی پیروزی انقلاب، نوع حکومت جایگزین و حتی مراحل و تحولات پس از پیروزی نقش مؤثر دارد و در صورتی که ایدئولوژی

جدید باویژگی های

فرهنگی جامعه هماهنگ باشد پیروزی راسرعت می بخشد و ثبات پس از انقلاب را نیز تقویت می کند

گسترش روحیه انقلابی روحیه انقلابی پدیده ای روانشناختی و مرحله ای بالاتر از نارضایتی از وضع موجود است و منظور از آن به وجود آمدن اراده و حس پرخاشگری علیه نظام سیاسی حاکم است. باچنین روحیه ای و اراده ای است که افراد اعتماد به نفس پیدا می کنند و در مقابل راه حل های اصلاحگرایانه و سیاست سرکوبگرانه حکومت ایستادگی می کند.

این روحیه دستکم باید در میان گروهی از نخبگان و توده ها ظهوریابد ... از اینرو تازمانیکه این پدیده روی نداده-هرچند شرایط دیگر محقق باشد-انقلابی به وقوع نمی پیوندد. قوت و اقتدار روحیه انقلابی نیز به عوامل مختلفی مانند ویژگیهای تاریخی و فرهنگی، نوع ایدئولوژی انقلابی، مجموعه ویژگی ها و اقدامات پیشین حکومت و... بستگی دارد.

2-4. رهبری و نهادهای بسیج گر در هر انقلابی وجود رهبری که بتواند نارضایتی های موجود را فعال سازد و آنها را علیه حکومت

بسیج نماید ضرورت جدی دارد. رهبری در جریان یک انقلاب نقش های متعددی را بر عهده دارد که می توان از فعال سازی نارضایتی از وضع موجود، برانگیختن روحیه انقلابی، بیان و گسترش اندیشه و ایدئولوژی جدید، تنظیم و برنامه ریزی راهبردهای حرکت انقلابی، بسیج کردن و به صحنه آوردن توده ها، ترسیم و برقراری نظام سیاسی جدید و نیز تلاش برای رسیدن به اهداف و شعارهای پس از انقلاب نامبرد.

5-2 شرکت توده ها انقلاب یک پدیده کاملاً توده ای است یعنی وقوع آن بر نقش و حرکت مستقیم توده ها اتکا دارد انقلاب در میان مردم و به وسیله آنها شروع و به فرجام می رسد و در نهایت نظام سیاسی حاکم را تغییر می دهد، حرکت انقلابی حرکتی از پایین به بالاست. اینکه می گوئیم وقوع انقلاب متکی بر نقش مستقیم توده هاست بدین معناییست که همه یا بیشتر توده ها در انقلاب شرکت دارند بلکه به این معناست که دستکم، گروهی قابل توجه از توده ها در انقلاب شرکت دارند و دیگران نیز عملاً به مخالفت با آن نپردازند و با سکوت خود به آن رضایت دهند

وجود عضو خشونت تصور انقلاب بدون حضور خشونت در آن غیر ممکن است چرا که تمامی انقلابها با خشونت همراه بوده اند از اینرو انقلاب بدون خشونت وجود ندارد.

منظور از خشونت مجموعه اقدامات غیرقانونی انقلابیون مانند اعتصابات و تظاهرات، ترور، ... ازیکسو و اقدامات حکومت دسرکوبی انقلابیون ازسوی دیگر است.

میزان خشونت در هر انقلاب بسته به ویژگیهای فرهنگی مردم، استراتژی مبارزاتی رهبری، نوع نیروهای مسلح، نوع رژیم و شرایط خاص داخلی و بین الملل متفاوت است.

7-2. تغییر ساختارهای اجتماعی-سیاسی جامعه آنچه بایروزی انقلاب روی میدهد، ایجادتغییرات سیاسی داخلی، تغییردرجهت گیری های سیاست خارجی و اعلام استقلال از قدرتهای خارجی مسلط است.

از آنجا که انقلابها در تاریخ جهان طی دو قرن گذشته بسیار مهم بوده اند، شگفت انگیز نیست که نظریه های گوناگونی به منظور کوشش برای تبیین آنها بوجود آمده است. برخی از این نظریه ها در اوایل عمر علوم اجتماعی تنظیم گردیدند؛ مهمترین رویکرد در این زمینه نظریه کارل مارکس است. که مبتنی بر تضاد طبقاتی بین فراستان و فرودستان یک جامعه است که با توجه به تضاد رو ساخت و زیر ساخت جامعه را به سمت انقلاب رهنمون می کند. نظریه های مهم دیگر بسیار دیرتر به وجود آمدند و اندیشمندان کوشش کرده اند هم انقلابهای اولیه (مانند انقلابهای آمریکا یا فرانسه) و هم انقلابهای بعدی را تبیین کنند. برخی دامنه تحلیل را حتی گسترده تر ساخته و کوشیده اند فعالیت انقلابی را در ارتباط با

شکل‌های دیگر شورش یا اعتراض تبیین کنند. مهمترین نظریات عبارتند از:

نظریه چالمرز جانسون

نظریه جیمز دیویس

نظریه چارلز تیلی

تبادل و عدم تعادل اجتماعی از نگاه چالمرز جانسون

چالمرز جانسون یکی از نظریه پردازان شاخص رهیافت ساختاری - کارکردگرایانه پارسونزی (پارسونز جامعه شناس مطرح آمریکایی) است که به ارائه یک نظریه سیستمیک در باب انقلاب می پردازد. او با مبنا قرار دادن بحث تعادل اجتماعی، علت انقلاب در هر جامعه را به عنوان یک نظام یا سیستم بروز «ناکارایی» و رشد آن تا مرز یک ناکارایی مرکب و چند جانبه در آن جامعه می داند. در صورت رسیدن ناکارایی در نظام به یک چنین سطحی و ترکیب آن با اصلاح ناپذیر بودن نخبگان حاکم که از تطبیق خود با شرایط جدید و انجام دادن اصلاحات برای همراهی روند تحول عاجزند، جامعه به سوی انقلاب خواهد رفت. خصوصاً

اینکه عوامل شتابزایی هم بدان افزوده شود و نقش جرقه در انبار باروت را ایفا نماید که در این حالت انفجار انقلاب قطعی خواهد بود.

نظریه جیمز دیویس

جیمز دیویس پس از اشاره به نظرهای متفاوت آلکسی دوتوکویل (نقش بهبودی شرایط در وقوع انقلاب) و مارکس (نقش تنزل شرایط در وقوع انقلاب) این پرسش را پیش رو می‌گذارد که آیا انقلابها زمانی که رشد اقتصادی اجتماعی باشد اتفاق می‌افتند یا زمانی که تنزل و عقب‌گرد باشد؟ او سپس چنین پاسخ می‌دهد:

احتمال وقوع

انقلابها زمانی است که مدتی طولانی از توسعه عینی اقتصادی و اجتماعی، توسط یک دوره کوتاه مدت عقب‌گرد سریع دنبال شود. توسعه طولانی باعث افزایش انتظارات می‌گردد و رکود کوتاه مدت سبب ایجاد فاصله غیر قابل تحمل بین انتظارات و دریاقتها و در نتیجه وقوع انقلاب می‌گردد.

وی همچنین در ادامه می‌گوید: ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در نهایت به وضعیت فکری جامعه وابسته است و وجود نارضایتی انقلاب را می‌سازد شرایط قابل لمس، عرضه کافی یا ناکافی غذا، برابری و آزادی، مردم راضی برای تفاوت که از نظر کالاهای موقعیت و قدرت فقیرند می‌توانند از نظر سیاسی ساکت باقی بمانند و مخالفان ایشان سر به شورش بردارند. به همین صورت و با احتمال قوی‌تر، فقیران ناراضی می‌توانند دست به اغتشاش بزنند و ثروتمندان راضی با انقلاب مخالفت نمایند. در واقع باید بین مردم ناراضی محروم که از نظر میزان رفاه و موقعیت عینی متفاوتند اتحادی برقرار شود.

جیمز دیویس انقلابهای آمریکا و فرانسه و روسیه و مصر را با منحنی تطبیق می‌دهد. کسانیکه با تطبیق انقلاب ایرانی با منحنی موافق‌اند می‌گویند روند نوسازی در ایران که از سالها قبل از انقلاب آغاز شده بود نقطه شروع افزایش انتظارات در ایران است که بعدها با افزایش بهای نفت بر میزان برخورداری‌های عمومی از این روند افزوده می‌شود. اما در سالهای آخر به ناگاه به دلایلی مانند زمستان معتدل در اروپا و در نتیجه کاهش بهای نفت، رکود گریبان جامعه را می‌گیرد فاصله غیر قابل تحمل رخ داده انقلاب می‌شود. این تفسیر می‌تواند در روشنگری برخی زمینه‌های وقوع انقلاب اسلامی مورد استفاده قرار گیرد در عین حال ماهیت مذهبی انقلاب ایران با روند ذکر شده فوق در تعارض است مبارزه طولانی ضد فرهنگی رژیم شاه نیز این فرضیه را مخدوش می‌سازد. سرکوبی سیاسی شدید در زمان رضا شاه و پسرش که توسط نیروهای پلیس ساواک و غیره صورت می‌گرفت با قسمت اول فرضیه دیویس مغایر است همچنین با مطالعه رشد تولید ناخالص ملی در می‌یابیم که فاصله و شکاف ایجاد شده قوی نبود و نمی‌تواند غیر قابل تحمل خوانده شود.

نظریه بسیج منابع و کنش جمعی چارلز تیلی

چارلز تیلی از جمله نظریه پردازان تاثیر گذار در زمینه مطالعات جنبش‌هایی اجتماعی به شمار می‌آید. مجموعه آرا وی در قالب نظریه‌هایی که تحت عنوان بسیج منابع و کنش جمعی شهرت یافته، در کتاب از بسیج تا انقلاب او دسته بندی شده‌اند.

محور بحث تیلی:

نظریه کنش جمعی یا بسیج منابع تیلی کنش های جمعی را حاصل کشمکش می داند که حول یک تضاد اجتماعی شکل می گیرد. بنابراین این به باور تیلی پدیده هایی چون انقلاب ها، شورش ها، جنبش های اجتماعی، توطئه های سیاسی و بسیاری از کودتا ها انواع مختلفی از کنش های جمعی هستند که با هدف ایجاد تغییر یا ممانعت از تغییری در جامعه اتفاق می افتند.

تیلی برای تشریح دیدگاه خود از انقلاب که خود یک کنش جمعی است، از دو الگو بهره می برد و هریک از این الگوها را واجد عناصری می داند که این عناصر در فرایند کنش جمعی، زمینه را برای وقوع انقلاب فراهم می آورد.

الگوهای مورد نظر تیلی:

الف) الگوی سیاسی، که عناصر تشکیل دهنده آن عبارتند از:

1) جمعیت (2) حکومت (3) جامعه سیاسی (4) یک یا چند مدعی (5) یک یا چند ائتلاف.

به باور تیلی، رقابت اصلی و منشا پویایی ناشی از رقابتی است که میان عناصر الگوی سیاسی قرار دارد که این رقابت موجب انقلاب می شود.

ب) الگوی بسیج: که عناصر تشکیل دهنده آن عبارتند از:

1) منافع (2) سازمان (3) بسیج (4) فرصت (5) کنش جمعی.

اما تیلی نقش الگوی بسیج در ایجاد یک کنش جمعی مثل انقلاب موثرتر می داند. تیلی از میان عناصر الگوی بسیج، برای عنصر

بسیج در ایجاد انقلاب نقش زایدالوصفی قایل است. بنا بر این بسیج در دیدگاه او با سه مدل تدافعی، تهاجمی و تدارکی آن هدفی ندارد که بخواهد منابع انسانی و مادی را برای استفاده و عمل جمعی گرد آوری کند و زمینه به سهم خود برای وقوع انقلاب فراهم کند.

البته چنان که ذکر شد برخی نظریات دیگر نیز هستند که در واقع بسط نظریات تضادی مارکس و یا بسط نظریات ساخت گرایانه پارسونز هستند.

مردم در هر انقلابی یکی از ارکان اصلی آن محسوب می شوند و چنانکه تمایلی به همراهی با انقلاب از نشان ندهند هیچ انقلابی اتفاق نمی افتد

اصولا در بررسی همه انقلاب ها مطالعه دو عامل اساسی انقلاب یعنی رهبری و مردم از اهمیت زیادی برخوردار است. به استثنای کودتاهای نظامی که توسط عده معدودی صورت می

گیرد در بقیه تحولات سیاسی - اجتماعی نقش مردم به صورت بارز و آشکاری مشاهده می گردد.

پدیده‌ی انقلاب با توجه به سابقه‌ی دیرینه‌ی وقوع تاکنون در شکل‌های متفاوتی ظاهر شده است.

- فصل سوم: انواع دسته بندی پدیده ای انقلاب

انواع دسته بندی پدیده‌های انقلاب عبارتند از:

- 1- دسته بندی بر مبنای میزان و نوع تغییرات ناشی از انقلاب از این نظر انقلاب‌ها به انقلاب سیاسی و انقلاب اجتماعی (بزرگ) تقسیم شده است:
- در انقلاب‌های سیاسی تغییرها سیاسی است تا اجتماعی، و بیشتر نوع رژیم سیاسی تغییر می‌کند

د. در این انقلاب‌ها ممکن است فقط تغییراتی در میزان قدرت ساخت‌های حکومتی روی دهد و رژیم سیاسی به همان نام و صورت باقی بماند. البته هیچ انقلاب سیاسی نیست که سبب نوعی از تغییرهای اجتماعی نشود. انقلاب مشروطه ایران (1285 ه ش) نمونه‌ای از انقلاب سیاسی است.

در انقلاب‌های اجتماعی علاوه بر تغییرهای سیاسی - تغییر حتمی رژیم سیاسی - تغییرهای آشکار در فرهنگ رسمی، ساخت‌های اقتصادی و سیاست و روابط خارجی کشور نیز روی می‌دهد. انقلاب‌های فرانسه (1789)، روسیه (1917)، چین (1949) و انقلاب اسلامی ایران نمونه‌هایی از انقلاب‌های اجتماعی‌اند. (1)

البته تاثیر هاي انقلاب اسلامي ايران در دو جنبه‌ي (ابعاد) داخلي و بين‌المللي در مقايسه با ساير انقلاب‌هاي معاصر شگرف و بي نظير بوده است. در بعد داخلي، انقلاب با تكيه بر رأي مردم، منجر به تشكيل يك حكومت مبتني بر آرمان‌هاي الهي شده، به تلاش‌هاي جدي در دست يابي سريع به خودكفايي و توسعه در ابعاد مختلف مبادرت کرده است. در بعد بين‌المللي نيز، ماهيت اين انقلاب و رهبري آن، مشابهت نسبي وضعيت سياسي و فرهنگي جهان اسلام با ايران قبل از انقلاب اسلامي، اهميت و موقعيت راهبردي ايران و غيره موجب ارائه الگوي منحصر بفردي از بازتاب يك انقلاب بر مسائل منطقه‌اي و جهاني شده است؛

2- دسته بندي جغرافيايي- فرهنگي

ساموئل هانتینگتون در قرن بيستم انقلاب‌ها را به انقلاب شرقي و انقلاب غربي تقسيم کرده است.

در اين دسته بندي که بيشتر جغرافيايي و تا حدود زيادي فرهنگي است، اولويت سه مطلب فرق مي‌کند که عبارتند از:

1- فروپاشي قدرت، 2- ورود انقلابي‌ها به صحنه و 3- بنياد گذاري سازمان سياسي جديد

انقلاب شرقي انقلاب غربي

1- ورود انقلابي‌ها به صحنه 1- فروپاشي قدرت (نظام حاکم)

2- بنياد گذاري سازمان سياسي جديد 2- ورود انقلابي‌ها به صحنه

3- فروپاشی قدرت (نظام حاکم) 3- بنیاد گذاری سازمان سیاسی جدید

به نظر این نویسندگان، در انقلاب‌های غربی، به یکباره همگان در می‌یابند که دولت قدرتی ندارد و قدرت سیاسی، نظامی و اداری دچار اضمحلال شده است. در این هنگام، انقلابی‌های میانه رو، وارد صحنه شده و سپس به دلیل ناتوانی شان در برآوردن خواست انقلابی‌ها از صحنه دور شده قددت در اختیار انقلابی‌های رادیکال قرار می‌گیرد، در این زمان سازمان سیاسی جدید بنیاد نهاده می‌شود.

در حالیکه در انقلاب‌های شرقی، به دلیل قدرت حکومت و فروپاشیدن آن، گروه‌های شورشی که به طور معمول میانه رو نیستند، در کوه‌ها و جنگل‌ها دست به حرکت‌های ایذایی زده و در صورتی که جایی را تصرف کنند، سازمان سیاسی جدید را بنیاد می‌نهند و زمانی که به تسخیر پایتخت قادر شوند، نظام موجود فرو می‌پاشد. (ساموئل هانتینگتون، 1370، صص 388-399)

انقلاب‌های فرانسه (1789)، روسیه (1971) و چین (1911) از نوع انقلاب‌های غربی و انقلاب‌های چین (1949)، کوبا (1959)، ویتنام (1975) و الجزایر (1962) از نوع انقلاب‌های شرقی‌اند. اشکار است که این دسته بندی در درجه اول جرافایی است، اما ممکن است انقلابی در شرق بر مبنای الگوی غربی و انقلابی در غرب بر مبنای الگوی شرقی به وقوع بپیوندد.

انقلاب اسلامی ایران در هیچ يك از این دو دسته قرار نمی‌گیرد، زیرا در زمان آغاز آن فروپاشی قدرت وجود نداشت و با ورود انقلابی‌ها به صحنه (حرکت در جنگل‌ها و کوه‌ها) نیز آغاز نگشت؛

3- دسته بندی بر مبنای ماهیت خواست انقلابی‌ها

از نظر ماهیت تقاضاها و خواست‌های انقلابی‌ها، انقلاب‌ها را به انقلاب سیاسی، انقلاب اقتصادی و انقلاب عقیدتی (دینی) تقسیم شده است.

برای مثال، انقلاب سال 1789 فرانسه به دلیل تأکید بر لیبرالیسم، یک انقلاب سیاسی، انقلاب 1917 روسیه به دلیل تأکید بر عنصر اقتصاد، یک انقلاب اقتصادی و انقلاب اسلامی ایران که با تأکید بر نقش مذهب - که در درون خود عناصر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را نیز شامل می‌شود- اتفاق افتاد، یک انقلاب عقیدتی (دینی) است.

در این دسته بندی، ماهیت درخواست‌ها و تقاضاهای انقلابی‌ها، ملاک قرار گرفتن انقلاب در یکی از سه دسته است و منظور از انقلاب عقیدتی (دینی)، انقلابی است که در آن رهبران و توده‌ها خواستار به فعلیت رسیدن افکار و اعتقادات دینی خود می‌شوند، نه اینکه مانند تعدادی از انقلاب‌های معاصر پیشین بر کسب آزادی یا برابری صرف تأکید کنند؛

- سایر دسته بندی‌ها

مبناهای دیگری نیز باعث دسته بندی انقلاب‌ها شده است. از جمله اینکه آیا انقلاب در اساس علیه حاکمان داخلی صورت گرفته یا بیشتر علیه حضور یا مداخله بیگانگان در یک کشور بوده است؟ بدین صورت برخی انقلاب‌ها ضد استبدادی (که حتی در آنها در

دستگاه‌های سیاسی، نظامی و رهبران سیاسی آن کشور و امضای قرار دادهای استعماری، از منافع ویژه‌ای در آن کشور برخوردار بوده و انقلاب آشکار علیه آنها نیز بوده است) و برخی دیگر یک جنگ رهایی بخش ملی یا انقلاب ضد استعماری‌اند. انقلاب‌های فرانسه، روسیه و کوبا انقلاب ضد استبدادی و انقلاب‌های ویتنام و الجزایر انقلاب ضد استعماری بوده‌اند.

- فصل چهارم: انقلاب چهل سال گذشته ایران

مروری بر انقلاب چهل سال گذشته ایران

انقلاب اسلامی ایران واژه‌ای است که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رسماً برای اشاره به انقلابی که در سال ۱۳۵۷ در ایران رخ داد به کار می‌برند.

طرفداران نام انقلاب اسلامی ایران، این انقلاب را، انقلابی مبتنی بر بن‌مایه‌های مذهبی می‌دانند. به این مفهوم که نقش مذهب را در وقوع رویدادهای اساسی‌ای که منجر به خروج شاه از کشور و فروپاشی نظام سلطنتی شد، نقشی تعیین‌کننده دانسته و شکل‌گیری و پیروزی انقلاب را به آن نسبت می‌دهند.

شاه یک نظام خودکامه فردی برساخته بود. درباره همه

مسائل خود تصمیم می‌گرفت. تمامی سران ارتش به طور

مستقیم به او وصل بودند و به او گزارش میدادند. سفرای

ایران را خود انتخاب میکرد و این رویکرد را به نماینده گان

مجلس و نخست وزیر و وزراً هم تعمیم داده بود. هیچ

نوع اصلاحات سیاسی را بر نمی‌تابید. هیچ راهی برای ابراز

مخالفت سیاسی وجود نداشت.

وقتی شرایط، به "وضعیت انقلابی" تبدیل شد، اگر رژیم شاه "اراده" و "توان" سرکوب مخالفان را داشت، با همه مراحل که طی شد و جامعه در "وضعیت انقلابی" قرار

گرفت، همچنان میتوانست به بقای خود ادامه دهد. در

دوران انقلاب رژیم شاه نزدیک به ۳ هزار تن از معترضان را در سرکوبهای خیابانی به قتل رساند. اما در نهایت "توان

سرکوب" و "خواست سرکوب" فروپاشید و انقلاب پیروز شد.

ساواک در نوع خاصی از سرکوب بسیار متخصص بود. اما شاه

فاقد نیروی آموزش دیده سرکوب شهری بود. به همین دلیل

برای سرکوب تظاهرات مردم در انقلاب، از ارتش و حکومت

نظامی استفاده کرد. اما ارتش نیروی حرفه‌ای حفاظت از

مرزهای ملی کشور است، نه متخصص سرکوب جنبشهای

شهری و انقلاب. جمهوری اسلامی این نیرو را ساخت و اینک

به طور افقی و عمودی- از طریق بسیج مساجد، بسیج محلات، بسیج مدارس، بسیج دانشجویی، بسیج استادان، بسیج ادارات، بسیج قوه مقننه، بسیج قوه قضاییه، بسیج حوزها، و... در کل جامعه حضور دارد. نیروی آموزش دیده سرکوب

شهری لزوماً نباید کشتارگر باشد، بلکه باید بتواند تظاهرات شهری مخالفان را جمع کند.

سیاه و سفیدسازی مطلق گرایانه یکی دیگر از حربههای مخالفان بود. حکومت شاه اهریمنی و سیاهی مطلق بود (اکنون جمهوری اسلامی اهریمنی و سیاهی مطلق و بدترین رژیم روی کره زمین است). مخالفان طیفی از حکومتها نمی ساختند و براساس شاخصهای گوناگون رتبه رژیم را در

میان کشورهای جهان تعیین نمی کردند. مخالفان شناختی از

فرایندهای اقتصادی ایران نداشتند. کمونیستها با تحلیلهای

مارکسیست- لنینیستی اقتصاد را نقد و رد میکردند.

فضای به شدت چپ، همه مسائل اقتصادی به فقر و نابرابری و رانت خواری فروکاسته میشد. نابرابریهای زمان

شاه ناموجه بود و همین مسأله برای فقرا اصلاً پذیرفتنی

نبود. اما تحلیلهای فاقد شاخصهای اقتصادی بود. مخالفان

در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ دقیقاً نمی‌گفتند میزان تورم،

بیکاری، رشد اقتصادی، ضریب جهینی، و... چه اندازه است.

یا نمی‌دانستند، یا نمیخواستند بدانند.

نسل انقلاب تصور ساده‌ای داشت. ادعا میکردند که هیچ

راهی جز سرنگونی رژیم شاه از راه انقلاب و جنگ مسلحانه وجود ندارد

رویای دموکراسی، آزادی، حقوق بر، کثرت‌گرایی، و...جایی

در گفتار مخالفان نداشت. اگر اینها اصل بودند، باید

روشهای دیگری برای رسیدن به مقصود انتخاب میشد.

بدون جامعه مدنی گسترده و قدرتمند، دموکراسی وجود

نخواهد داشت.

اکنون نیز به این نکات توجه نمیشود. هنوز از تجربه انقلاب ۱۳۵۷ و دیگر انقلابها درس نمیگیریم. به تجربههای موفق گذار به دموکراسی نمی‌نگریم و این که چگونه دیگران

171 کشورهای

توانستند نظامهای دموکراتیک پایدار بسازند.

با دیکتاتورهای بزرگی - اسپانیا (ژنرال فرانکو)، شیلی (ژنرال

پینوشه)، برزیل، و...- توانستند بدون انقلاب به نظامهای دموکراتیک گذر کنند. مخالفانی که قدرت انقلاب داشتند،

قدرت تحمیل اصلاحات ساختاری دموکراتیک به شاه را هم داشتند.

انقلاب ۱۳۵۷

ایران همچنان موضوع مورد توجه

بخش قابل توجهی از جامعه ایران است چون تبعات و نتایج آن هنوز گریبان آنها را محکم گرفته است. دهه‌های اول و دوم بعد از

این رویداد بیشتر محققان به دنبال پاسخ به این پرسش بودند که این واقعه چرا اتفاق افتاد، چگونه به براندازی رژیم سابق موفق شد، چه نیروهایی در آن دخیل بودند یا این اتفاق چگونه افتاد اما در سال‌های اخیر اکثراً اشتیاق دارند بدانند نتایج این رخداد برای کشور چه بوده است. حتی مدافعان جدی این رویداد بیشتر به تبلیغ در باب دستاوردهای آن (بیشتر برای قشر حاکم) می‌پردازند تا علل آن.

رژیم نمی‌خواهد مردم این رویداد را فراموش کنند چون می‌خواهد خود را علی‌رغم قدرت مطلقه و مستقر، انقلابی معرفی کند. مخالفان نیز با اهداف متفاوتی می‌خواهند تجربه این انقلاب را یادآوری کنند، مردم را از انقلابی دیگر پرهیز دهند یا دوباره آنها را به انقلابی دیگر فراخوانند. از همین جهت است که پرسش‌های مربوط به این رویداد هر سال بالاخص در روزهای پیروزی آن دوباره مطرح می‌شوند. در این نوشته تلاش می‌کنم خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده را در پاسخ به پرسش‌ها عرضه کنم.

چرا انقلاب ۵۷ اتفاق افتاد؟

علل درونزای بروز انقلاب عبارت بودند از:

۱. شکاف عمیق میان انتظارات فزاینده (به واسطه آشنایی بیشتر با جوامع توسعه یافته) و واقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در اقتدار شهری و حاشیه شهری؛

۲. تولید ایدئولوژی از اسلام با اتکا بر گفتمان چپ که یک دنیای تخیلی آرمانی را برای مخاطب خلق می‌کرد؛

۳. باز بودن دست نیروهای مذهبی در تاسیس نهادهای خود و گسترش شبکه در سراسر کشور در عین سرکوب نیروهای ملی سکولار و کمونیست‌ها؛ و

۴. بسته بودن فضای سیاسی و تاسیس حزب رستاخیز بدون پشتوانه ایدئولوژیک برای تقسیم جامعه به خودی و غیر خودی.

البته گفتمان انقلابی در دنیا در دهه‌های شصت و هفتاد زمینه‌ی مناسب فکری و ذهنی برای بروز آن فراهم می‌کرد. این البته علت انقلاب نبود بلکه برای آن موانع را از پیش پا بر می‌داشت.

درس‌هایی که حاکمان جمهوری اسلامی از انقلاب ۵۷ گرفتند کنترل شدید تر و سرکوب‌های خشن تر (ماشین سرکوب کاراثر)، دشمنی شدید با غرب و مخالفت عام و آشکار با حقوق بشر بوده است. آنها از روی دفترچه انقلاب و موفقیت‌های خود هر حرکت مردمی را با شدت و حدت کوبیدند. اما اکثر مردم از انقلاب ۵۷ درس گرفتند و از خشونت در برابر حکومت پرهیز کردند.

آنچه هست یک حکومت مستقر است که خود را به عنوان انقلابی می‌فروشد تا هر گونه مخالفت را ضد انقلاب معرفی کرده و سرکوب کند. همچنین حکومت بسط حوزه نفوذ و تلاش برای بساختن امپریالیسم شیعی را با انقلابی معرفی کردن خود توجیه می‌کند.

خامنهای رهبر انقلاب نیست؛ جانشین خمینی است. نهادهایی که صفت انقلابی دارند نیز نهادهای معمول حکومتی (و البته فراقانون و فراساخگویی) هستند و نه نهاد انقلابی. عنوان انقلابی قرار است ویژگی‌های منفی آنها را پوشش دهد. هنر انقلابی یا دین انقلابی هم پس از استقرار حکومت و با حمایت حکومت وجود ندارد. هر آنچه حکومت انقلابی می‌نامد حکومتی و دولتی است.

نیچه به درستی پیش بینی کرده بود که قرن بیستم قرن جنگ‌های بزرگ خواهد بود، ولی شاید او هرگز تصور نمی‌کرد که در پایان قرن بیستم، در کشوری که با شتاب به سمت توسعه گام بر می‌داشت انقلابی به نام خدا رخ دهد و اسلام سیاسی همچون طوفانی سراسر خاورمیانه را در بر بگیرد.

ملت ایران و روشنفکران در جستجوی آزادی سیاسی، سراسیمه و بدون تامل پا در راهی گذاشتند که، بدون شک، نه تنها آزادی سیاسی را برایشان به ارمغان نیاورد بلکه از مسیر توسعه نیز به سرابی نامفهوم به نام جمهوری اسلامی کشانده شدند. البته این تنها ملت ایران و روشنفکران آن نبودند که فریب خدعه روحانیون در قبضه قدرت و خشونت را خوردند، میشل فوکو فیلسوف برجسته فرانسوی، انقلاب ایران را تبلور معنویت در دنیای تهی از معنویت خواند. پس از چهل سال حکومت روحانیون در ایران اکنون بدون شک میتوان گفت که انقلاب ایران نه تنها معنویت را به عرصه

سیاست نیاورد، بلکه اخلاق را نیز از دامن جامعه زدود و قانون را نیز به ایزاری جهت سرکوب و ادامه غلبه و تمایز قشری اندک بر ملت فرو کاهید.

جمهوری اسلامی از بدو تاسیس مجموعه ای ناهمگن از تناقضات آشکار بوده است. اصرار روحانیون بر اسلامی کردن تمامی ابعاد جامعه، از جمله قانون، اقتصاد، علوم اجتماعی، هنر و علم نه تنها بازده و نتیجه مشخصی را در پی نداشته بلکه به ایجاد تناقضات بیشتر انجامیده است. در این میان آنچه که ثابت شده ناتوانی و شکست پروژه وفق دادن دین با سیاست است. چرا که تنها ثمره تحمیل دین بر حکومت، به شهادت عقل و آمار، فساد و تبعیض گسترده و افول، تقریبا تمامی، شاخصهای انسانی و توسعه در چهل سال گذشته بوده است.

چهل سال پس از از بین رفتن سلسله پهلوی به دست ارتجاع سرخ و سیاه کشوری که از کره جنوبی پیشی گرفته بود به کشور کره شمالی شبیه شده است

بسیاری از خود می پرسند چه زمانی ستم ضحاک زمانه به سر خواهد رسید؟ یا چه زمانی در ایران انقلاب

دیگری برپا خواهد شد؟

اینک آشکار است که جمهوری اسلامی نه برنامه‌ای، نه عزمی، و نه توانی برای حل یا بهبود فساد روزافزون، ناکارآمدی، و تنش‌آفرینی بین‌المللی خود ندارد، سه معضلی که هم اقتصاد ایران

را به سوی فروپاشی می‌برند و هم نظام را از درون می‌خورند. برنامه‌های کمیته امدادی و پایگاه بسیجی جمهوری اسلامی برای جذب این بخش از اجتماع به شهادت آمارهای خود نظام درباره فقر و گستره تظاهرات سال گذشته در میان اقشار فقیر جامعه ابتر و ناکافی‌اند.

در نهایت، انقلاب‌ها ماحصل آب رفتن پایگاه اجتماعی قدرت مستقر، نیرومند شدن اپوزیسیون، از بین رفتن امید به اصلاح از درون در میان جامعه و سست شدن اراده بدنه انتظامی-نظامی برای اجابت دستور سرکوب از جانب سران حکومت است. جمهوری اسلامی تمامی نشانه‌های بالا را دارد به جز آخری که معمولاً از قبل مشخص نیست و تنها در فرایند انقلاب و پس از ریخته شدن خون و پر شدن ظرفیت سرکوب بخش‌هایی از نیروهای مسلح رخ می‌دهد.

به باور ما انقلاب ایران از جنس زلزله تهران است، وقوعش کم و بیش حتمی است، اما کسی زمان دقیقش را نمی‌داند.

این عدم انطباق میان داشته‌ها و انتظارات از دیدگاه بخشی از نظریه پردازان انقلاب، عامل اصلی بروز انقلاب‌ها در جهان بوده است. اما این‌که این وضعیت در نهایت ایران را به سمت یک حرکت جمعی انقلابی سوق می‌دهد یا نه، اندکی به تأمل نیاز دارد. شرایط موجود به لحاظ تئوریک آماده‌ی یک حرکت انقلابی در کشور می‌باشد. ما از یک طرف شاهد ظهور نسلی در کشور می‌باشیم که دارای مطالبات زیاد برای ماندن و زندگی کردن در این کشور می‌باشند و این نسل با طرح گفتمان جدید بخشی از بدنه‌ی جامعه را نیز با خود همسو کرده است. از سوی دیگر، دشواری‌های زیاد در کشور یکی پی دیگر به وجود آمده و رژیم هم

ظرفیت لازم برای حل این مشکلات را ندارد. لذا شکاف عمیقی میان مطالبات مردم به ویژه نسل نوظهور کشور و ظرفیت‌های موجود برای برآورده ساختن آن پدید آمده است. از این رو، این شکاف عمیق میان انتظارات و وضعیت موجود، مردم را برای یک خیزش عمومی جهت تغییر این وضعیت آماده کرده است. از آنجایی که چنین تغییری با رویکرد اصلاحی و از بالا محقق نشده، چاره‌ای جز یک حرکت رادیکال بنیادین که در قالب یک حرکت انقلابی اتفاق افتد، باقی نمانده است. از لحاظ عملی نیز دیده شد که امکان وقوع یک حرکت جمعی گسترده در کشور وجود دارد. حضور هزاران شهروند کشور در اعتراض مدنی و تداوم آن نشان داد که این وضعیت توان لازم را برای بسیج مردم ایجاد کرده و می‌تواند مردم را حول یک محور مشخص جمع نماید. اما با این وجود، هنوز مشکلات فراوانی برای بسیج مردم برای انجام یک حرکت انقلابی وجود دارد. مهم‌ترین مسئله شاید تعلقات ثانویه افراد و تعصبات شدید نسبت به آن باشد

پس از مرور ۴۰ سال از سیطره رژیم جمهوری اسلامی بر قدرت در ایران، همچنان رهبران این رژیم برای پیشبرد سیاست‌های خود از گفتمان پوپولیستی استفاده می‌کنند. از سوی دیگر، با دادن شعارهای انقلابی که با واقعیتهای جغرافیای سیاسی ایران و مطالبات ملت‌های این کشور کاملاً در تضاد است، تلاش دارند تا سیاست‌های رژیم جمهوری اسلامی را به پیش ببرند. ولی باید اعتراف کرد که رژیم جمهوری اسلامی به واسطه سپاه پاسداران و دستگاه‌های امنیتی اوضاع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی ایران را در کنترل خود دارد و بسیاری از مخالفان را سرکوب و حذف کرده است.

در هر زمانی که ملت‌های ساکن در جغرافیای سیاسی ایران ابراز ناخشنودی و اعتراض کرده، رهبران رژیم جمهوری اسلامی به شعارهای انقلابی و گفتمان پوپولیستی روی آورده و طوری وانمود می‌کنند که دشمنان در صدد ضربه زدن به جامعه و کشور هستند تا از این رو بهانه سرکوب و بازداشت معترضان برای آنها فراهم شود.

گفتنی است که هر زمانی که عملیات سرکوب و بازداشت از سوی دستگاه‌های امنیتی رژیم جمهوری اسلامی ایران افزایش می‌یابد یقیناً نارضایتها و اعتراضات مردمی نیز افزایش می‌یابد. در همین بین، گزارش‌ها حاکی است که در ماه‌های اخیر کنترل امنیتی به طور چشمگیری افزایش یافته است. این مساله منجر به بازداشت و سرکوب بسیاری از فعالان سیاسی و مدنی شده و جالب اینجاست که روش‌های بازداشت و سرکوب مخالفان جمهوری اسلامی نیز افزایش یافته است.

به هر حال، به نظر می‌رسد که پس از مرور ۴۰ سال از عمر رژیم جمهوری اسلامی وضعیت کاملاً تغییر کرده است و رژیم بر این باور است که با سرکوب شدید می‌تواند اوضاع کشور را کنترل کند. ولی مساله‌ای که رژیم از آن به شدت هراس دارد این است که شاید برخی از شخصیتها و جناحهای سیاسی و فکری در کنار مطالبات ملت‌های ایران خواهند ایستاد و در صورت وقوع این مساله احتمالاً اعتراضات گسترده‌ای در ایران رخ خواهد داد.

ولی پرسشی که در برهه خود را مطرح می‌کند این است که چه کسی پرچم دار سرنگونی رژیم جمهوری اسلامی و ولایت فقیه خواهد بود؟

در ۴۰ سالی که گذشت و علیرغم مخالفت‌های مردمی از سیاست‌های رژیم جمهوری اسلامی ولی هیچکس نمی‌توانست به منصب و شخص رهبری اعتراض کند

کما اینکه، هم اکنون میلیون‌ها نفر از شهروندان ایرانی نسبت به اوضاع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور اعتراض دارند و ما شاهد اعتراضات و تظاهرات روزانه به سیاست‌های رژیم جمهوری اسلامی هستیم.

حالا با وجود اصرار رژیم جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران به ادامه این روند به ویژه سیاست‌های اشتباه که با سرکوب مطالبات به حق ملت‌های ایران همراه بوده است به نظر می‌رسد که ایران در آینده نزدیک با ناآرامیها و اعتراضات گسترده‌ای روبرو خواهد بود.

جمهوری اسلامی همچنان از “اراده سرکوب” و “توان سرکوب” برخوردار است. هنوز نه تنها قادر است مخالفان را سرکوب کند، بلکه می‌خواهد که حکومت را اگر از راه‌های عادی نشد، از راه سرکوب حفظ کند. دستگاه‌های سرکوب نه تنها به طور عمودی در جامعه حاضرند، بلکه به طور افقی هم در کل جامعه حضور دارند: بسیج مدارس، بسیج دانشجویی، بسیج اساتید، بسیج ادارات، بسیج مساجد، بسیج محله‌ها و غیره و غیره. اعضای بسیج محلات و مساجد، بسیاری از اهالی محل را می‌شناسند.

سپاه و بسیج از تجربه حضور در عراق و سوریه، جنگ با داعش و حفظ حکومت بشاراسد در برابر کلیه دولت‌هایی که در حال سرنگونی آن بودند، برخوردارند. این تجربه به آنان آموخته که در

برابر خسونت باید تا آخر بجنگند، وگرنه سرنوشتی چون صدام حسین و سرهنگ قذافی در برابر آنان است.

فروپاشی و سقوط یک رژیم علل متعددی دارد. از میان آن علل، یکی نقش کلیدی دارد و در نبود آن، رژیم خودکامه می‌تواند همچنان به کار خود ادامه دهد. این عامل اساسی، «توانایی» و «اراده» سرکوب است. رژیم استبدادی، برای بقا، نیازمند آن است که از یک سو، توانایی سرکوب سیستماتیک کارآمد داشته باشد، و از سوی دیگر، واجد خواست و اراده سرکوب باشد.

بدین ترتیب، رژیم ظالم که مخالفان بی‌شماری دارد، اگر «بخواهد» و «بتواند» مخالفان خود را به طور کارآمد و سیستماتیک و وحشیانه سرکوب کند، به حیات خود ادامه خواهد داد.

برای فروپاشی، علاوه بر علل دیگر، رژیم باید یا فاقد توانایی سرکوب باشد، یا فاقد اراده کافی برای سرکوب باشد، و یا هر دو (فقدان توانایی و فقدان آمادگی). مخالفانی که به دنبال فروپاشی رژیم حاکمانند، باید یکی از این دو، و یا هر دو، را ناکارآمد و متزلزل سازند.

سرنوشتی، لزوماً به معنای گذار به نظام دموکراتیک ملتزم به آزادی و حقوق بشر نیست. برای گذار به چنان نظامی، باید بسیاری از امور تغییر کنند. از جمله تک تک ما. مایی که فرهنگ دموکراتیک نداریم، مایی که مخالف (دگراندیش، دگرباش) را تحمل نمی‌کنیم، مایی که زبانمان، زبان دشنام است، مایی که به راحتی به «دیگری» و «متفاوت»ها تهمت می‌زنیم، مایی که قبیله‌ای عمل می‌کنیم، مایی که از دروغ به عنوان ابزاری برای

پیشبرد مقاصدمان استفاده می‌کنیم، مایی که یک تحلیل متفاوت را تحمل نمی‌کنیم، مایی که مشابه رژیم حاکم عمل می‌کنیم.

مسئله، فقط و فقط مسأله دولت/حکومت نیست؛ مسئله، مسئله جامعه/مردم هم هست. قتل عام تابستان ۱۳۶۷ به حکم آیت‌الله خمینی و حکم جهاد علیه کوردستان چه میزان «حساسیت»/«واکنش» مردم را برانگیخت؟ قتل‌های زنجیره‌ای مخالفان در خارج و داخل چه «واکنشی» برانگیخت؟ زندانی کردن صدها تن از مخالفان و بازداشت فاطمه کروبی، زهرا رهنورد، مهدی کروبی و میرحسین موسوی تا چه اندازه «حساسیت»/«واکنش»/«اعتراض» برانگیخت؟

سبزها به رأی شهرهای زادگاه موسوی و کروبی اشاره می‌کردند، اما این شهرها در ۲۱ ماه گذشته کوچکترین واکنشی از خود نشان نداده‌اند. چرا؟ روشنفکری که می‌خواهد «قهرمان» مردم باشد، فقط و فقط از دولت/حکومت انتقاد کرده و به جنگ او می‌رود. اما روشنفکری که به گذار به نظام دموکراتیک ملتزم به آزادی و حقوق بشر دل بسته است، به زمینه/سیاقی که قرار است این بذر در آن کاشته و رشد کند نیز می‌اندیشد. آماده کردن بستر، منوط به انتقاد از پایین هم هست.

انقلابیون دهه چهل و پنجاه این ایده کاذب را ترویج می‌کردند که شاه عامل همه مسائل و مشکلات است و اگر شاه برود کشور

بهشت خواهد شد. آن اشتباه را دوباره تکرار نکنیم و این ایده ایدئولوژیک را ترویج نکنیم که اگر علی خامنه‌ای برود ایران دموکراتیک خواهد شد. نیازی نیست به همه مردم توجه شود، فقط و فقط به مخالفان این رژیم بنگریم، آیا نظام سلطانی فقیه‌سالار ایران دارای بدیلی دموکرات و ملتزم به قواعد دموکراتیک است.

اینک، مخالفان جمهوری اسامی، باید نقش خود را خوب بازی کنند. هدف‌گذار غیرخشونت‌آمیز به نظام دموکراتیک

سکوالر عادلانه است) عدالت به مثابه نفی کلیه اشکال

تبعیضهای قومی و دینی و جنسی و طبقاتی(، نه جنگ

داخلی راه انداختن و بالکانیزه

کردن ایران. آنان که دست

به اقدامات تروریستی میزنند، باید بدانند که این راه به

دموکراسی، آزادی

و حقوق بر منتهی نمی‌شود. ممکن است

این روشها ایران را درگیر جنگ داخلی گرفتار سازد. از این

رو، اگر فرد، گروه، سازمان یا حزبی خواهان گذار از

جمهوری

اسلامی به یک نظام دموکراتیک ملتزم به آزادی و حقوق بر

و کثرت‌گرایی و بدون تبعیض است، باید تمامی حرکت‌های

خسونت طلبانه و تروریستی را به روشنی محکوم سازد.

پیش‌درآمد این انقلاب ارزشی، خروج از صغارت و شکستن چرخه گم‌گشتگی زمانی و فراموشی تاریخی است. تنها با زدودن توهمات تاریخی و دوری جستن از علم‌کردن قهرمانان پوشالی می‌توان دوباره به پیوستگی زمانی رسید و در احیای قطب‌نمای اخلاقی جامعه تلاش کرد. احیای اخلاق مدنی موجب شکوفایی شبکه تبدالی جامعه و برچیدن موانع ایجاد همدلی خواهد شد. از سوی دیگر خروج از صغارت موجب ارتقا توده‌ها به شبکه شهروندی و گسترده شدن افق امکان جامعه در ایجاد فرصت‌های نو و مانع از چیره‌گی راهزنان فرصت‌طلب در به انحصار درآوردن انرژی جامعه مدنی می‌شود.

انقلاب ایران در چهل سالگی‌اش جامعه ایران را در بن بست خسونت و تناقضات لاینحل گرفتار نگه داشته است، بن‌بستی که خروج از آن تنها با ایجاد یک پروژه روشنگری همه‌جانبه و خروج ایرانیان از صغارت خود امکان‌پذیر است.

- فصل پنجم: ایران نیازمند تغییر

ایران نیازمند تغییر چهار دهه پیش و دقیقاً ماه‌هایی قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، آیت الله خمینی، که در آن زمان پناهنده بود، بسیاری از وعده‌هایی را داد که در راس آنها احترام به حقوق اقلیت‌های موجود در ایران، و پاسداشت دموکراسی، و تحقق عدالت برای زنان بود.

بسیاری از اندیشمندان، و در راس آنها میشل فوکو، دیدگاه‌های خمینی را ستایش کردند. در ایران نیز لیبرال‌ها از شنیدن این سخنان دل خوش داشتند و اقلیت‌ها نیز بسیار خوشحال شدند و برای پیوستن به صف پیروان خمینی، با هدف سرنگونی رژیم فاسد شاهنشاهی، تلاش کردند. خمینی در آن روزگار چنین شخصیت کاریزماتیکی داشت که مسئله معنا را برای مردم پر می‌کرد.

اما با وجود همه اینها خمینی دروغ می‌گفت. به‌گفته ابوالحسن بنی‌صدر، اولین رئیس‌جمهور پس از انقلاب ایران، خمینی همیشه پایبند حرف‌هایی نبود که وعده می‌کرد و قول می‌داد. پس از رسیدن به مقام فرماندهی کل قوا، خمینی به همه وعده‌های که داده بود پشت کرد. میساک بارسا، در کتابی به‌نام «دموکراسی در ایران: دلایل شکست و شیوه‌های پیروزی»، دولت پس از انقلاب ایران را یک «دولت احتکاری» نامید که بر ضد دموکراسی عمل می‌کند.

آخوندهای حکمران کارهای زیادی در دولت جدید انجام دادند و از منع مشروبات الکلی و اجبار حجاب و این مسائل که بگذریم آنها در سال ۱۹۸۸، تقریباً ۴۰ هزار مخالف نظام را اعدام کردند. بین

سال ۱۹۷۹ تا ۲۰۰۹ نیز این رژیم بیش از ۸۶۰ خبرنگار را، طبق گزارش‌های خبرنگار بدون مرز، به‌قتل رسانده‌است.

رژیم ایران سوای جنایت‌هایی که در داخل انجام می‌دهد و فشارهای زیادی که به شهروندان ایرانی موجود در داخل وارد می‌کند در خارج از کشور نیز به شهروندان خود تعدی می‌کند و برای قتل یا گوشمالی معارضان خود عده‌ای مجرم را به‌خدمت می‌گیرد.

درست هم‌زمان با تلاش دولت خمینی برای شکنجه معنوی و مادی شهروندان خود، در مقابل سعی می‌کند موجب ثروت‌اندوزی فرماندهان خود شود. جمهوری اسلامی در حال حاضر تفاوتی با رژیم فاسدی، که چهار دهه پیش، به‌جای آن بر سرکار آمد ندارد. برای مثال سپاه پاسداران ایران، همانند یک انجمن مجرمین رفتار می‌کند که زمام امور اقتصادی دولت را در اختیار دارد، و رهبر کنونی ایران و جانشین خمینی، مدیر صندوق جانبی اموالی است که ده‌ها میلیارد دلار سرمایه دارد. این اموال، طبق گزارش رویترز، از اموال مردم ایران است که این رهبران سیاسی آنها را جمع‌آوری کردند و برای منافع شخصی خود استفاده می‌کنند؛ امری که باعث شد اکثریت قریب به اتفاق ایرانی‌ها بدین نتیجه برسند که رهبران آنها فاسد و بی‌کفایت هستند.

در سطح کل دولت نیز، ایرانی‌ها اینک زنجیره‌ای از اعتراض‌ها را از دسامبر ۲۰۱۷، آغاز کردند و همچنان استمرار دارد. بسیاری از ایرانی‌ها نیز اینک ترسی ندارند که برای اعلان اعتراض علیه این رژیم حتی جان خود را به خطر اندازند. نموده‌های این اعتراض در نگارش عباراتی بر روی دیوار، و صفحات مجازی بی‌نام و... قابل رویت است. اینک نیز ایرانی‌های

مقیم خارج تلاش بسیار می‌کنند تا برای مرحله جدید مهیا شوند. مرحله‌ای که در آن رژیم کنونی سرنگون شده‌است. برخی نیز ضرورت اجرای رفراندم برای تشخیص صلاحیت رهبر کنونی را ضروری می‌دانند. بسیار طنزآمیز است که برخی در غرب می‌پندارند در ایران نوعی مبارزه میان جریان افراطی و میانه‌رو وجود دارد، در حالی که حقیقت این است که تمام جریان‌ها و رهبران سیاسی رژیم آخوندی، سر و ته یک کرباس‌اند

تنها نقطه امیدوار کننده

این است که میلیون‌ها ایرانی دیگر قول و وعده‌های رژیم کنونی را باور ندارند و از ظلم و سرکوب آن به‌ستوه آمدند. آمریکا و اروپا باید برای حمایت از مردم ایران، در برپایی یک نظام دمکراتیک جدید، کمک کند

خطر فروپاشی نظام آنچنان مقامات و رسانه‌های جمهوری اسلامی را به وحشت انداخته که صداوسیما جمهوری اسلامی برنامه ویژه‌ای زیر نام «تکرار سناریوی سوریه در ایران» پخش کرد. در این برنامه، به مردم گفته می‌شود که سرانجام تظاهرات مسالمت‌آمیز مردم نابودی کشور خواهد بود؛ طرّحی که براندازان و کشورهای خارجی در دست اجرا دارند.

تغییر رژیم در 40 سال گذشته بیش از هر زمانی در تاریخ ایران لازم بوده است چرا که رژیمی مذهبی در ایران حاکم شده و دیگر

مسأله حتی با سرنگونی رژیم حل نمیشود، چون می تواند مثلاً ولایت فقیه سرنگون شود اما رژیم اسلامی ادامه پیدا کند

تغییر رژیم لازم است یعنی رژیم مذهبی باید از بین برود و رژیمی سکولار و دموکراتیک در ایران برقرار شود، هدفی که بیانیه جمعی از سکولار دموکراتها بیش از دو سال پیش به روشنی مطرح کرد

استبداد مذهبی حاکم بر ایران، ازیکسو در داخل کشور مرزهای جدیدی را در نقض حقوق بشر در نوردیده و ازسوی دیگر ... به بزرگترین چالش جامعه بین‌المللی تبدیل شده است.

پاسخ به این چالش، نه فقط برای مردم ما، بلکه برای صلح و آرامش جهان حیاتی است.

رفتار رژیم اسلامی بر اساس ساختار قدرت سیاسی، ایدئولوژیک آن، دخالت دین در دولت، صدور انقلاب اسلامی و تسلط کامل بر منابع مالی مملکت شکل گرفته است. هر نوع تغییری در این زیر بنا باعث فرو ریختن کل سیستم خواهد شد و از اینرو هم هست که هیچ کدام از جناح ها بدنبالش نیستند. بخشی از رژیم خواهان تغییرات ظاهری است تا راحت تر و سریع تر مورد پذیرش کامل جامعه جهانی قرار گیرد و منافع مالی دول غرب را با موجودیت خویش گره زده و از اینرو حاکمیت خویش را تثبیت نماید

این حکومت به آزادی، دموکراسی، صلح و حق تعیین سرنوشت ملت خود هیچ اعتقادی ندارد و به همین دلیل هیچ نگرانی و دغدغه ای در مقابل مشکلات اقتصادی، امنیت روانی و مادی آن ها ندارد. و به راحتی حاضر است که کل مردم ایران را قربانی ماجراجویی خود کند."

FRANCE 1789

RUSSIA 1917

ALGERIA 1960

CHINA 1935-1937

CUBA 1960-1958

IRAN 1979

ENGLAND 1640

- منابع

- 1 هانا آرنت، انقلاب، ص 36. pitirimSorokin “Fluctuation
internal Disturbances” in: elly and
brown(eds), struggles in the state ,p.2128 3.
- گیروشه، تغییرات اجتماعی، ص 223 4.
- ساموئل هانگتینگتون، سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ص 385 5.
- روبرتروز-سیمور مارتین، جامعه شناسی سیاسی، ص 9 6. حسین بشیریه،
ملکوتیان، مصطفی؛ (1335)، پدیده انقلاب، تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه
تهران، چاپ دوم.
- بشیریه، حسین؛ پیشین، ص 4
- کیدنز، آنتونی؛ جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر
نی، تهران، 1379، چاپ هشتم،
- سایت شرق الاوسط
- سایت بی بی سی فارسی
- سایت رادیو فردا
- کتاب گذر مخالفان شاه
- منبع خبر آن لاین

